

Центральноукраїнський національний технічний університет
Економічний факультет
Кафедра «Міжнародних економічних відносин»

«Допущено до захисту»
Зав. кафедрою МЕВ
д.е.н., професор

_____ Іван МИЦЕНКО
« ____ » _____ 2024 р.

КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА
за другим (магістерським) рівнем вищої
освіти
на тему
«Напрями підвищення ефективності транскордонного
співробітництва України в умовах поглиблення євроінтеграції»

Виконав здобувач вищої освіти
2 курсу, групи МЕВ-23м-2
ОПП «Міжнародна економіка та
бізнес»
спеціальності 292 «Міжнародні
економічні відносини»
_____ Собченко С.В.
« ____ » _____ 2024 р.

Керівник роботи
к.е.н., доцент
_____ Микола СУХОМЛИН
« ____ » _____ 2024 р.

Рецензент к-т екон. н., доцент
_____ Ілона АНДРОЩУК

АНОТАЦІЯ

Напрями підвищення ефективності транскордонного співробітництва України в умовах поглиблення євроінтеграції. – Рукопис.

Кваліфікаційна робота на здобуття вищої освіти ступеня “магістр” за освітньо-професійною програмою «Міжнародна економіка та бізнес» зі спеціальності 292 «Міжнародні економічні відносини» – Центральноукраїнський національний технічний університет. – Кропивницький. – 2024.

У кваліфікаційній роботі досліджуються перспективні напрями підвищення ефективності участі України в транскордонному співробітництві. Продемонструвано концептуальні засади соціально-економічної ефективності прикордонного співробітництва. Проаналізовано сучасний стан соціально-економічної ефективності прикордонного співробітництва й проведено кількісний аналіз ключових показників соціально-економічного розвитку прикордонного співробітництва між Україною й Польщею шляхом вивчення ключових показників транскордонної конвергенції. Результати показують, що найрозвиненіша мережа прикордонного співробітництва України сформована з Польщею, ключовим торговельним партнером й інвестором у західних регіонах України. З метою проведення порівняльного аналізу системи соціально-економічних відносин у рамках прикордонного співробітництва між Україною й Польщею було проведено регресійне дослідження на основі базових показників регіонального розвитку. Визначено ключові напрями, організаційні й економічні механізми підвищення соціально-економічної ефективності прикордонного співробітництва в Україні.

Ключові слова: транскордонне співробітництво, зовнішня торгівля, прямі іноземні інвестиції, єврорегіони, транскордонна конвергенція.

ANNOTATION

Directions for Increasing the Efficiency of Cross-Border Cooperation in Ukraine in the Context of Deepening European Integration. – Manuscript.

Qualification work on obtaining a higher education degree "Master" in the educational-professional program " International Economy and Business " in the specialty "International Economic Relations". – Central Ukrainian National Technical University. - Kropyvnytskyi. - 2024.

The qualification work explores promising areas for increasing the effectiveness of Ukraine's participation in cross-border cooperation. The conceptual foundations of the socio-economic effectiveness of cross-border cooperation are demonstrated. The current state of socio-economic effectiveness of cross-border cooperation is analyzed and a quantitative analysis of the main indicators of socio-economic development of cross-border cooperation between Ukraine and Poland is conducted by studying the main indicators of cross-border convergence. The results show that the most developed network of cross-border cooperation of Ukraine is formed with Poland, the main trading partner and investor in the western regions of Ukraine. In order to conduct a comparative analysis of the system of socio-economic relations within the framework of cross-border cooperation between Ukraine and Poland, a regression study was conducted based on basic indicators of regional development. The main areas, organizational and economic mechanisms for increasing the socio-economic effectiveness of cross-border cooperation in Ukraine are identified.

Keywords: cross-border cooperation, foreign trade, foreign direct investment, Euroregions, cross-border convergence.

ЗМІСТ

ВСТУП	7
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИКО-МЕТОДИЧНІ АСПЕКТИ АНАЛІЗУ СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНОЇ ЕФЕКТИВНОСТІ ТРАНСКОРДОННОГО СПІВРОБІТНИЦТВА В УМОВАХ МІЖНАРОДНОЇ ІНТЕГРАЦІЇ	10
1.1. Чинники розвитку транскордонного співробітництва в умовах глобалізації.....	10
1.2. Детермінанти й значення ефективності транскордонного співробітництва для процесів соціально-економічного розвитку.....	19
1.3. Інституційне забезпечення розвитку транскордонної співпраці в умовах євроінтеграції.....	28
Висновки до першого розділу.....	37
РОЗДІЛ 2. АНАЛІЗ СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНОЇ ЕФЕКТИВНОСТІ РОЗВИТКУ ТРАНСКОРДОННОГО СПІВРОБІТНИЦТВА В УМОВАХ ЄВРОІНТЕГРАЦІЇ	39
2.1. Аналіз сучасного стану участі України у процесах транскордонного співробітництва	39
2.2. Особливості соціально-економічної ефективності українсько-польського транскордонного співробітництва.....	46
2.3. Оцінка ефективності транскордонного співробітництва між Україною й Польщею.....	54
Висновки до другого розділу.....	63
РОЗДІЛ 3. ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ ТРАНСКОРДОННОГО СПІВРОБІТНИЦТВА УКРАЇНИ В УМОВАХ ПОГЛИБЛЕННЯ ЄВРОІНТЕГРАЦІЇ	65
3.1. Перспективні напрями розвитку транскордонного співробітництва	65
3.2. Механізми підвищення соціально-економічної ефективності транскордонного співробітництва.....	73
Висновки до третього розділу.....	81
ВИСНОВКИ	83
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	86
ДОДАТКИ	99

ВСТУП

Актуальність теми дослідження. В умовах поглиблення європейської інтеграції України транскордонне співробітництво (ТКС) стає невід'ємною частиною міжнародних відносин на міжрегіональному й місцевому рівнях, яка передбачає формування зв'язків і договірних відносин між прикордонними регіонами-учасниками співробітництва й можливість для органів влади, громадськості й бізнесу спільно розв'язувати наявні соціально-економічні проблеми й створювати умови для сталого розвитку й підвищення конкурентоспроможності на транснаціональних територіях спільного користування. Рушійною силою розвитку ТКС є спільна мета учасників - забезпечення регіональної конвергенції й усунення дисбалансів у соціально-економічному розвитку.

Для України ТКС – це додаткова форма структурної моделі європейської інтеграції, що ґрунтується на практичному застосуванні принципів субсидіарності й адміністративної децентралізації, яка розширює можливості прикордонних регіонів України щодо ініціювання й реалізації транскордонних проєктів, покращує соціально-економічний розвиток регіонів й використання спільних потенційних ресурсів, встановлює взаємовигідні відносини між економічними суб'єктами по обидва боки кордону. У сучасних умовах практична реалізація проєктів ТКС в Україні часто виявляється не цілком ефективною через адміністративні перешкоди, обмежене фінансування й неефективне використання залучених коштів.

Значний внесок у вивчення питань ТКС зробили українські дослідники І. Артёмов, О. Алісова, І. Бабець, О. Балян, І. Бутирська, В. Борщевський, П. Біленький, Т. Васильців, В. Бідак, С. Хакман, О. Вишняков, В. Гоблик, І. Грицяк, О. Дацюк, О. Голіков, М. Долішній, О. Демедюк, І. Хакман, О. Голиков, І. Грицяк, В. Гоблик, О. Демедюк, О. Дацюк, М. Дришні, В. Засядько, І. Забродська, І. Зулуба, О. Зборовська, О. Киш, М. Ісакова, В. Козуб, Л. Король, Н. Колінько, Б. Короп, Л. Кузьменко, С. Кравченко, О. Лебедева, П. Лузишин, М. Рендієль, О. Ритак, О. Михайленко, Ю. Макогон,

М. Микула, В. Мікловда, Ю. Мігущенко, О. Мокій, О. Мірашовська, І. Осадча, В. Пила, А. Пересада, С. Писаренко, В. Приходько, Г. Притула, О. Рогова, М. Сорока, С. Слава, І. Студенніков, Ю. Тихомирова, Т. Терещенко, О. Ткаченко, О. Урбан, М. Хмара, О. Чмир, В. Шуба І. Школа, Інші. Попри це недоліком ТКС в Україні залишається відсутність науково обґрунтованої теоретичної й методологічної бази для оцінки його ефективності.

Мета і завдання дослідження. Метою кваліфікаційної роботи є проведення системного аналізу теоретичних і методологічних підходів до дослідження соціально-економічної ефективності ТКС й формулювання пріоритетних напрямків підвищення рівня ефективності ТКС на сучасному етапі європейської інтеграції України.

Відповідно до мети дослідження у кваліфікаційній роботі визначені й вирішуються такі **завдання**:

- систематизувати чинники розвитку транскордонного співробітництва в умовах глобалізації;
- визначити детермінанти й значення ефективності транскордонного співробітництва для процесів соціально-економічного розвитку;
- проаналізувати інституційне забезпечення розвитку транскордонної співпраці в умовах євроінтеграції;
- здійснити аналіз сучасного стану участі України у процесах транскордонного співробітництва;
- визначити особливості соціально-економічної ефективності українсько-польського транскордонного співробітництва;
- оцінити ефективність транскордонного співробітництва між Україною й Польщею;
- окреслити перспективні напрями розвитку транскордонного співробітництва;
- обґрунтувати механізми підвищення соціально-економічної ефективності транскордонного співробітництва.

Об'єктом дослідження є процеси розвитку ТКС в умовах поглиблення

євроінтеграції.

Предметом дослідження є механізми, інструменти й методи щодо посилення соціально-економічної ефективності ТКС.

Методи дослідження. Теоретико-методологічною основою дослідження є положення економічної теорії, міжнародних економічних відносин, теорії економічної інтеграції, інституціоналізму, регіональної економіки й стратегічного планування. Зокрема, у роботі були використані загальнонаукові методи аналізу, синтезу, дедукції й індукції - для розкриття сутності й змісту соціально-економічної ефективності ТКС; структурно-логічний аналіз - для побудови логіки й структури дослідження; елементи системного аналізу, структурно-функціонального аналізу й порівняльного аналізу - для оцінки ефективності системи транскордонних економічних відносин у контексті інтеграційних процесів; методи аналізу й синтезу - для аналізу інституційного забезпечення ТКС.

Інформаційною базою роботи є: українські нормативні акти й законодавство, директиви Євросоюзу, документи Ради Європи, статистичні матеріали національних і регіональних статистичних управлінь України, Польщі й Німеччини, документи Європейської політики сусідства, Європейського сусідства й партнерства, операційні документи Європейського фонду регіонального розвитку, а також таких інституцій, як Національний інститут стратегічних досліджень, Німецька консультативна група, Інститут економічних досліджень й політичних консультацій, інші нормативні й інформаційно-аналітичні матеріали щодо регіональної політики й ТКС в Україні й ЄС.

Структура кваліфікаційної роботи й її обсяг. Кваліфікаційна робота складається з вступу, трьох розділів, висновків, додатків й списку використаних джерел. Ключовий зміст кваліфікаційної роботи викладений на 99 сторінках, включаючи 8 таблиць, 7 рисунків, 1 додатку. Список використаних джерел складається з 125 найменувань.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИКО-МЕТОДИЧНІ АСПЕКТИ АНАЛІЗУ СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНОЇ ЕФЕКТИВНОСТІ ТРАНС-КОРДОННОГО СПІВРОБІТНИЦТВА В УМОВАХ МІЖНАРОДНОЇ ІНТЕГРАЦІЇ

1.1. Чинники розвитку транскордонного співробітництва в умовах глобалізації

Нерозвиненість правової бази, військові конфлікти і зatoryжна фінансова криза, з одного боку, й активізація процесу європейської інтеграції - з іншого, роблять постійну транскордонну взаємодію регіонів необхідною умовою забезпечення сталого економічного розвитку України. Ключовим завданням науковців і практиків останніми роками є визначення передумов, перспектив і конкурентних переваг прикордонного співробітництва в прикордонних регіонах України, а також виявлення ефективних механізмів розвитку зовнішньоекономічних зв'язків у прикордонних регіонах України.

В Україні проблема прикордонного співробітництва вперше була вивчена в період незалежності (початок 1990-х років) співробітниками Регіонального інституту Національної академії наук України у Львові; 1993 року, коли Україна приєдналася до багатосторонньої Європейської рамкової конвенції, процес прикордонного співробітництва з країнами ЄС став особливо активним, почали розроблятися правові засади і механізми реалізації співпраці.

Для визначення сутності поняття «прикордонне співробітництво» можна виокремити три ключові напрями. Як форма діяльності (К. Балабанов, М. Долішній, П. Біленький, Н. Микула, З. Герасимчук, Л. Корольчук); як стратегічні орієнтири (С. Максименко, П. Луцишин, С. Федонюк). Відмінності й різноманіття існуючих визначень поняття «прикордонне співробітництво» дають змогу сформулювати узагальнене визначення цього поняття й визначити перспективи розвитку прикордонного співробітництва в сучасних соціально-економічних умовах функціонування економік України й ЄС. У європейському законодавстві прикордонне співробітництво

визначається як «спільні дії в контексті розвитку добросусідських відносин між регіональними співтовариствами або органами влади, що здійснюють свої функції в межах регіону або області й визначені як такі національним законодавством відповідних країн» [3-16].

Водночас Закон України від 24 червня 2004 р. № 1861-IV «Про транснаціональне співробітництво» визначає транснаціональне співробітництво як «співробітництво між регіональними громадами, їхніми представницькими органами, органами місцевого самоврядування України, регіональними громадами й відповідними органами влади інших країн у межах їхніх повноважень, визначених національним законодавством», Воно визначається як «спільна діяльність, спрямована на встановлення й поглиблення економічних, соціальних, науково-технічних, екологічних й інших взаємовідносин» [17]. Низка вітчизняних і зарубіжних учених також обговорювали сутність поняття «транснаціональне співробітництво», ключові визначення якого подано в таблиці 1.1.

Термін «транскордонне співробітництво» вперше було введено в Рамковій конвенції Ради Європи № 106 про прикордонне співробітництво між регіональними співтовариствами чи органами влади Ради Європи, підписаній у Мадриді 21 травня 1980 року (далі - Мадридська конвенція) [3]. Конвенція визначає ТКС як «будь-які спільні дії, спрямовані на зміцнення і поглиблення добросусідських відносин між регіональними співтовариствами або органами влади, що перебувають під юрисдикцією двох або більше Договірних Сторін, й укладення будь-яких угод або домовленостей, необхідних для цієї мети». У ньому роз'яснюється поняття регіонального співтовариства або органу влади як «співтовариства або органу влади, що здійснює місцеві й регіональні функції і визнаного як такого національним законодавством кожної держави».

Таблиця 1.1

Підходи до трактування категорії "транскордонне співробітництво"

Як співпраця та спільні дії
«Спільні дії територіальних громад або місцевих органів влади по обидва боки кордону, спрямовані на вирішення конкретної транскордонної проблеми або співпрацю в конкретній галузі, де вони мають спільні інтереси» (І. Артьомов, 2009 рік).
«Частина загальної взаємодії прикордонних районів у всіх сферах суспільного життя є основоположним компонентом такої взаємодії, оскільки при низькому рівні економічних відносин політична, культурна, освітня та інші сфери співпраці з сусідами не можуть скласти органічного характеру комплекс міжурядових відносин на регіональному рівні» (В. Будкін, 2008 рік).
«Співпраця між регіональними та місцевими органами влади в галузі економіки, політики, екології, освіти та інших сфер суспільного життя, що здійснюється між прикордонними адміністративними одиницями сусідніх держав у межах компетенції, визначеної для поживлення регіонального розвитку» (З. Герасимчук, Л. Корольчук, 2009 рік).
«Контакти (зв'язки) людей, які можуть привести до виникнення спільної діяльності: сімейні та соціально-гуманітарні контакти, прикордонна торгівля; економічне співробітництво; взаємодопомога в надзвичайних ситуаціях, у боротьбі з контрабандою, нелегальною міграцією; обмін природними ресурсами, екологічні заходи; територіальне (просторове) планування та облаштування екологічної безпеки тощо» (Н. Мікула, 2004 рік).
Як форма діяльності або елемент
«Комплекс форм та інструментів для співпраці між партнерами, які співпрацюють у галузях промисловості, сільського господарства, транспорту та зв'язку, охорони навколишнього середовища, торгівлі, виступають інвесторами та одержувачами капіталу, реалізують інші форми взаємовигідного соціально-економічного партнерства на географічно близьких територіях» (К. Балабанов, 2007 рік).
«Специфічна сфера зовнішньоекономічної, політичної, екологічної, культурної та іншої діяльності, що проводиться на регіональному рівні» (М. Долішний, П. Біленький, 2006 рік).
Розглядає транскордонну співпрацю як «інтенсивну прикордонну співпрацю в усіх сферах життя» і одночасно як економічну форму, що «сприяє регіональному розвитку, активному включенню країн у сучасний інтегрований світ» (Д. Стеченко, 2006 рік).

За: узагальнено автором

Згідно з міжнародним досвідом, ПМС є найефективнішою формою інтегрованого співробітництва, що враховує особливі потреби населення прикордонних районів, використовує адміністративний потенціал регіональної й місцевої влади і залучає до співпраці малі й середні підприємства, яким складніше налагодити міжнародні контакти, ніж великим підприємствам. ПМС може здійснюватися щонайменше у двох сусідніх регіонах, що здійснюються у сусідніх регіонах. У цьому разі йдеться про формування транскордонного регіону. Згідно з одним визначенням, це спільна територія сусідніх адміністративних одиниць щонайменше двох держав, прилеглих до кордону [1]. Згідно з іншим визначенням, «транснаціональний регіон - це наявність щонайменше двох територій різних держав, які мають спільний державний кордон і встановили тісні виробничі й соціально-економічні зв'язки». Про об'єктивний процес формування транснаціональних регіонів свідчить ступінь розвитку різних видів зв'язків

(виробничих, соціально-економічних тощо) між двома регіонами різних країн, що мають спільний кордон» [4]. Деякі дослідники вважають, що «під транснаціональним регіоном слід розуміти певну територію, що охоплює прикордонні райони двох або більше держав, які мають спільний кордон і характеризуються подібними природно-географічними умовами».

Таким чином, наявність кордону є чинником, що визначає транскордонний регіон між іншими територіями. На несуміжних територіях транскордонних регіонів не існує: на думку Н. Микули й В. Засядька, транскордонні регіони можна виокремити на другому рівні після державного (область, воєводство, кантон, край тощо) й на третьому рівні, а саме на рівні району (наприклад, на кордоні України й Польщі можна виокремити районний рівень - повіт, тобто повятський рівень). Такі розподіли завжди мають цільовий характер [1, с. 13].

Водночас виокремлення транскордонних регіонів потребує глибшого, науково обґрунтованого підходу до визначення їх структурних елементів, оскільки вони включають адміністративні одиниці різних держав. Насамперед це стосується виявлення адміністративних підрозділів сусідніх країн, що входять до складу регіону, й визначення кола країн, до якого входить транскордонний регіон. Наприклад, деякі прикордонні зони в Закарпатській області можуть одночасно входити до складу українсько-угорсько-словацького транскордонного регіону і водночас функціонувати як структурні елементи українсько-польсько-словацького або українсько-угорсько-румунського транскордонних регіонів Т. На думку Т. Кучинської, транскордонний регіон як інституціональний простір розглядається як складова частина не лише політико-правового, а й соціального, культурного, інфраструктурного й інституціонального підпросторів [6].

Мета ТКС - подолати негативні аспекти кордонів і наслідки прикордонних районів, пов'язані з їхнім розташуванням на державних кордонах, і поліпшити умови життя населення. Ідея полягає в тому, щоб два або більше сусідніх прикордонних регіони співпрацювали в процесі

планування й вибору пріоритетів розвитку. Діалог у всіх сферах життя має охоплювати всі соціальні групи й адміністративні органи. Ключовими цілями такої співпраці є:

- подолання існуючих стереотипів й забобонів по обидва боки кордону;
- усунення приватних політичних й адміністративних бар'єрів сусідніх країн;
- створення економічної, соціальної й культурної інфраструктури, спільнот, утворень, формування центрів тощо.

Місце ТКС у регіональному розвитку визначається їхньою спроможністю мобілізувати й ефективно використовувати наявний потенціал транснаціональних регіонів, оптимально поєднувати їхні можливості й ресурси для розв'язання спільних проблем і вирішення завдань регіонального розвитку [8]. У сучасних умовах ЦБС відіграє допоміжну й доповнювальну роль у реалізації стратегії європейської інтеграції України, створюючи синергетичний ефект співробітництва, сприяючи розвитку демократії, плюралізму, подоланню міждержавних конфліктів й побудові дочірніх держав.

Завдяки ТКС можна змінити тенденцію «центр-периферія» в регіональному розвитку й усунути схожість між «прикордонними», «периферійними» й «відсталими» регіонами. Це результат ... . транскордонні регіони дають змогу трансформувати становище периферії в становище центру» [11], підтверджуючи тезу Ж.-П. Лехнера, Л. Мельник [12] стверджує, що для забезпечення конвергенції розвитку за трьома параметрами - соціальним, економічним й екологічним - усі регіони мають прагнути до того. Він акцентує увагу на доцільності досягнення сталого стану. На його думку, бажано зближувати рівень регіонального розвитку не тільки за економічними, а й за соціальними параметрами.

Ключові чинники розвитку ТКС можна поділити на дві категорії: об'єктивні й суб'єктивні чинники. До об'єктивних чинників належать:

- необхідність використання спільних природних ресурсів;

- наявність спільних проблем (здебільшого екологічних), що потребують спільних зусиль;
- проведення спільної політики просторового розвитку в континентальній Європі.

Суб'єктивні чинники:

- прискорення соціально-економічного й екологічного розвитку транскордонних регіонів і підвищення якості життя їхніх мешканців;
- можливість отримання значної фінансової підтримки з боку Євросоюзу й інших міжнародних організацій;
- єдиний, усередині транскордонного регіону, формування інтегрованого простору [13, р. 19].

На думку Дж. Бразера, якісна інституційна платформа для розвитку ПМС включає в себе інтеграцію прикордонних регіонів і взаємодію учасників ПМС у всіх сферах суспільного життя [14].

За ступенем складності можна виокремити такі форми ТКС з урахуванням процедур організації співробітництва, укладення відповідних угод і подальшого залучення учасників до їхньої реалізації. Найпростіша форма ПГС - це прямі контакти між місцевими громадами, такими як села, селища й міста, які здебільшого неформальні й призначені для спільних дій у надзвичайних ситуаціях. Відсутність взаємних фінансових зобов'язань дає змогу налагодити неформальну співпрацю. Наприклад, питання демаркації кордонів і прикордонного контролю часто призводять до створення спеціальних або постійних міжурядових комітетів ТКС.

Якщо між регіональними співтовариствами або органами влади формуються довгострокові відносини, як у випадку із взаємними зобов'язаннями з надання послуг, товарів або інформації, або фінансовими зобов'язаннями, співпраця формується на основі контрактів. У цьому разі виокремлюють дві форми співробітництва: пряме співробітництво в рамках укладених транскордонних угод і співробітництво через створення організацій ТКС.

Співпраця безпосередньо в рамках укладених угод передбачає регулярні зустрічі сторін і створення спільних комітетів або робочих груп для координації й об'єднання зусиль для розв'язання спільних проблем. Реалізація таких угод здійснюється в рамках функцій структурних підрозділів регіональних і місцевих органів влади із залученням інших суб'єктів, розташованих на транскордонній території. Діяльність членів спільних комітетів і робочих груп може фінансуватися сторонами самостійно або шляхом об'єднання коштів на спільному рахунку. Відносини між органами влади прикордонних районів можуть бути оформлені договорами на постачання товарів або послуг. Такі контракти використовуються для торгівлі, оренди або концесій. Контракти поширюються як на комерційні угоди, що можуть здійснюватися фізичними й юридичними особами, так і на ті, що потребують участі місцевої влади для виконання делегованих їй функцій.

Угода про ТКС може також передбачати створення організацій ТКС (наприклад, єврорегіонів), ключовим завданням яких є координація діяльності ключових акторів і учасників співробітництва й об'єднання зусиль для розв'язання одних і тих самих спільних проблем. По суті, це організації, що управляють розвитком транскордонних регіонів, і вони мають бути інтегровані в системи регіонального управління прикордонними регіонами сусідніх країн.

Особливості організацій ТКС такі:

- діяльність регулюється їхніми статутами й законами країни, в якій розташована їхня штаб-квартира;
- не має права вживати заходів, які можуть завдати шкоди правам і свободам окремих осіб;
- не має права залучати кошти з місцевих і регіональних бюджетів й встановлювати фінансові внески;
- може отримувати дохід від послуг, що надаються місцевим громадам або органам влади, користувачам або третім особам;

- повинна складати річний бюджет і баланс, які затверджуються аудитором, незалежним від транснаціональної організації;
- повинна враховувати у своїй діяльності інтереси держав, регіони яких залучені до транскордонного співробітництва;
- підлягає нагляду, передбаченому законодавством держави, в якій розташована її штаб-квартира [16].

Єврорегіон - одна з організаційних форм ПМР, у межах якої в межах своєї компетенції й за згодою центральних органів влади (на основі спеціально розширених повноважень) місцева влада прикордонного регіону розробляє спеціальні комплексні програми економічного, культурного й гуманітарного співробітництва, реалізує конкретні транскордонні економічні проекти й можливості для розв'язання проблем зайнятості, інфраструктури й охорони довкілля.

Згідно з принципами, ухваленими в нормативних документах Євросоюзу, єврорегіон має сприяти отриманню вигод від транскордонних колективних дій [1, с. 48]. Наприклад, у польському регіоналізмі ключовими цілями єврорегіону є:

1. розвиток економічного співробітництва й транскордонних економічних відносин:
  - підтримка МСП;
  - просування інновацій, досліджень і технологій;
2. розвиток інфраструктури:
  - поліпшення транскордонної логістики й транспортної інфраструктури;
  - поліпшення технічної й комунальної інфраструктури;
3. навколишнє середовище:
  - охорона довкілля;
  - запобігання транскордонним лихам;
  - підтримка природного потенціалу;
4. розвиток сільського господарства й сільських районів:

- комплексне відновлення сіл й створення альтернативних робочих місць;
- розвиток агротуризму й туристичної інфраструктури;
- підтримка транскордонного села, що розвивається;
- розвиток транскордонного туризму;
- підтримка транскордонної інфраструктури.

Європейський і світовий досвід функціонування транскордонних регіонів й організаційно-інституційної підтримки може бути активно використаний на сучасному етапі європейської інтеграції України. Насамперед, нові форми ПГС можуть бути адаптовані до умов країни з метою прискорення соціально-економічного розвитку прикордонних регіонів України [1, с.87].

Якщо розглядати ТКС як єдиний процес, то функціонування його учасників можна представити у вигляді трирівневої схеми. Національні й місцеві органи влади, а також міжнародні організації забезпечують нормативно-правову й договірну базу для соціально-економічного розвитку прикордонних регіонів. Агентства договірної співробітництва, транскордонні кластери, промислові зони й індустриальні парки формують мережі співробітництва, реалізують транскордонні проекти й сприяють інтеграції на регіональному рівні. Фізичні й юридичні особи, їхні асоціації, спільні транскордонні підприємства, транснаціональні компанії й інші суб'єкти ТКС встановлюють прямі контакти. При цьому всі учасники співпраці постійно підтримують організаційний й інформаційний обмін з метою ефективного соціально-економічного розвитку транскордонного регіону (рис. 1.1).

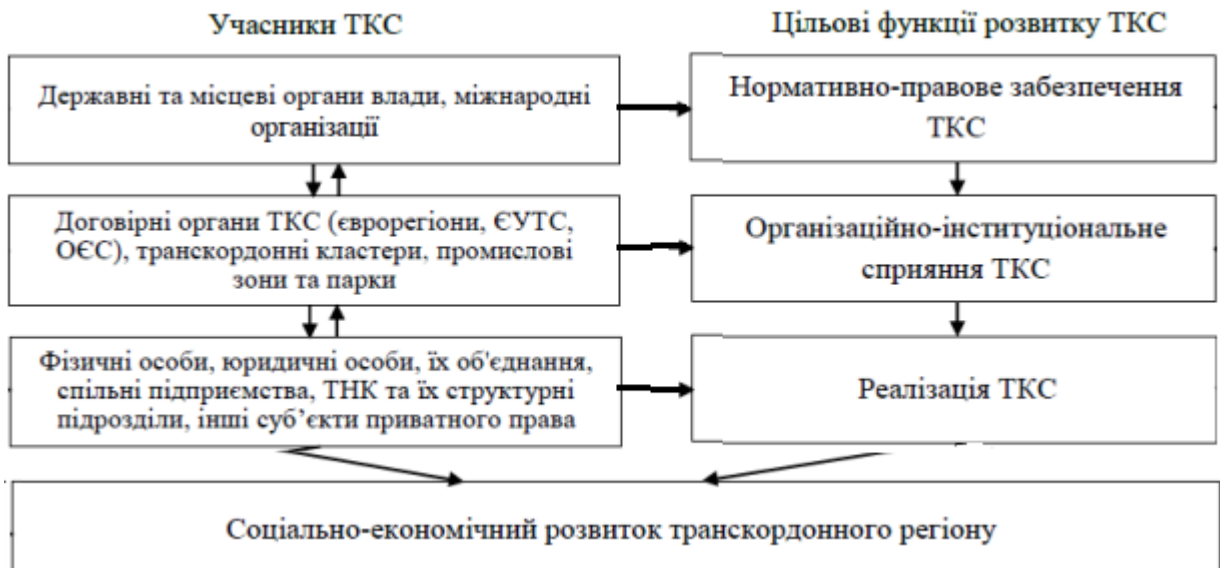

Рис. 1.1. Складові соціально-економічного розвитку транскордонного регіону

За: побудовано автором

Підсумовуючи зазначимо, що у Європі також було створено низку транскордонних або ширших міжнародних партнерств, у яких беруть участь МСП з Німеччини й Австрії з МСП з Польщі, Угорщини й Чехії або з Греції й Болгарії [31]. Зважаючи на позитивний європейський досвід можна стверджувати, що існують також перспективи просування аналогічних ефективних змін у сфері МСП у регіонах України.

1.2. Детермінанти й значення ефективності транскордонного співробітництва для процесів соціально-економічного розвитку

Соціально-економічна ефективність ТКС може бути визначена як певний рівень ефективності, що виражається у співвідношенні між соціально-економічно корисними результатами ТКС і ресурсами, використовуваними для їх забезпечення. За відповідної й розумної організаційної й інституційної підтримки ТКС може зробити значний внесок у соціально-економічний розвиток транскордонних регіонів; ТКС є складним і багатогранним процесом міжнародних відносин, що потребує розроблення

теоретичних і методологічних засад оцінювання ефективності його реалізації. Для того щоб проаналізувати вплив транскордонного співробітництва на соціально-економічний розвиток транснаціонального регіону, перш за все, необхідно визначити стратегічні цілі транснаціонального співробітництва.

Ключовою стратегічною метою, що визначає роль ТКС у соціально-економічному розвитку регіону, є транскордонна конвергенція. Під конвергенцією в економічній літературі розуміють два аспекти інтеграційного процесу. По-перше, у широкому розумінні конвергенція визначається як якісне зближення національних і регіональних економічних структур і систем. По-друге, у вузькому розумінні конвергенція визначається як зближення регіональних і національних економічних показників, а дивергенція - як відмінності між цими показниками [33].

На думку окремих дослідників, оцінка ефективності прикордонного співробітництва не може бути визначена прямими методами. Як непрямі методи оцінювання результатів можна використовувати такі показники, як прикордонна торгівля, взаємна зовнішньоторговельна й інвестиційна діяльність, обсяг фінансової підтримки з боку міжнародних фондів і механізмів, соціальні ефекти діяльності й прикордонних проєктів. Зрештою, ще одним напрямом непрямої оцінки є якість життя мешканців прикордоння й темпи її зростання порівняно з іншими регіонами й середніми показниками по країні, оскільки розвиток прикордонного співробітництва веде до підвищення якості життя [2, с. 208].

Мікула Н. пропонує чотири непрямі напрями оцінювання ефективності діяльності ТКС й єврорегіонів:

Напрямок 1 - оцінка транскордонної торгівлі всередині прикордонного регіону;

Напрямок 2 - оцінка розвитку зовнішньоекономічної діяльності в прикордонних регіонах, що беруть участь у транскордонній співпраці,

Напрямок 3 - оцінка реалізації спільних проєктів у прикордонному регіоні, зокрема й за підтримки міжнародних фінансових інституцій у рамках програм Tacis, PAUCI, Карпатського фонду і DFID (Велика Британія);

Напрямок 4 - у прикордонних регіонах сусідніх країн. Це оцінка стану телекомунікацій й прикордонної інфраструктури.

Микула Н. вважає, що основою для вивчення прикордонного співробітництва є транскордонний регіон, який слід вивчати за триступеневою схемою і на основі таких ознак, як ключові системні аспекти регіону, регіональні підсистеми, процеси й етапи формування й розвитку регіону.

Методологія, запропонована Терещенко Т.В., є більш комплексною, тому що ґрунтується на багаторівневих принципах, які дають змогу оцінювати розвиток ЦБС на мікро-, мезо- й макрорівнях. Зокрема, на мікрорівні пропонується оцінювати результати реалізації конкретних проєктів, програм і заходів прикордонного співробітництва залежно від сфери діяльності. На мезорівні збирається й інтегрується в єдиний масив інформація про результати реалізованих проєктів ППС, розраховуються показники прикордонного співробітництва, оцінюється роль ППС у розв'язанні регіональних проблем і проводиться динамічний аналіз отриманих результатів. Індикатори прикордонного співробітництва - це набір економічних, соціальних, екологічних, інфраструктурних, культурних, освітніх й інших результатів транскордонного регіону, що відображають ефективність проєктів і програм ППП у цьому регіоні за певний період часу. Якщо оцінку прикордонного співробітництва проводять у рамках євро регіону (який може включати кілька прикордонних регіонів), то показники мають бути визначені так: для абсолютних показників - як сумарний показник за прикордонними адміністративно-територіальними одиницями, які входять до складу євро регіону; для середніх показників - як економічний й відповідно до їхнього математичного змісту [3, с. 408].

Проаналізувавши наявні методологічні підходи до оцінки ТКС, слід зазначити, що аналіз особливостей прикордонного співробітництва має проводитися з урахуванням не тільки рівня такого співробітництва (регіонального, місцевого, національного або міждержавного), а й форми ТКС. Схема аналізу розвитку ПКС, що наведена на рис. 1.2, ілюструє існуючі в науковій літературі схеми аналізу розвитку ТКС.

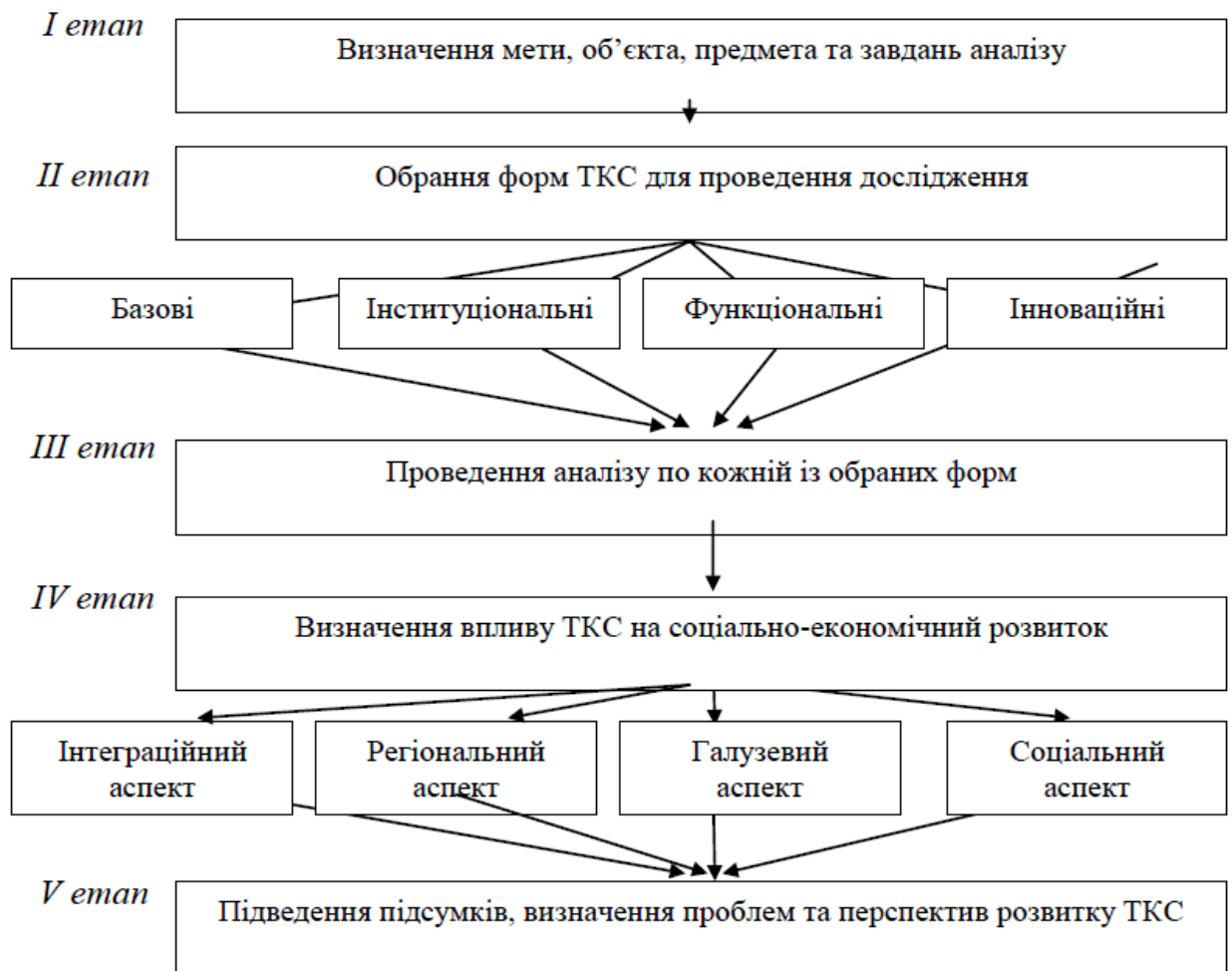

Рис. 1.2. Етапи й складові аналізу ефективності ТКС

За: [14; 32; 85]

Прямий вплив ТКС на соціально-економічний розвиток європейських транскордонних регіонів можна пояснити як перетворення негативних рис їхньої маргінальності на переваги [36]. На думку Л. Корольчука, зближення рівня життя й економічного розвитку в прикордонних регіонах, що утворюють транскордонні регіони, має процес, що справляє значний вплив:

- Зближення якості життя мешканців транскордонних регіонів допомагає уникнути міграційних проблем, пов'язаних із пошуком вищих доходів, сприяє балансу між попитом і пропозицією на ринку праці транскордонних регіонів й підвищує продуктивність праці;

- Зближення економічних показників є підґрунтям для покращення умов ведення бізнесу в транскордонному регіоні, поліпшення інвестиційного клімату, створення й розвитку спільної промислової, соціальної й транспортної інфраструктури [37].

В. Піра й О. Чмир [37] вирізняють інтеграційні особливості життя в транскордонному регіоні, а саме: виокремлюють інтеграційні особливості Вони пов'язують їх зі ступенем відкритості для зовнішніх зв'язків, характеристиками залученості в інтеграційний процес, його положенням у поділі праці й стратегією держави [38, с. 161].

Прямий вплив ТКС на соціальний й економічний розвиток транскордонних регіонів Європи можна пояснити фактично як перетворення негативних характеристик певної маргінальності транскордонних регіонів на їх переваги [36]. На думку Л. Корольчука, зближення рівня життя й економічного розвитку у прикордонних районах, які утворюють транскордонний регіон, - це процес, який справляє значний вплив на всі сфери суспільного життя. Зближення економічних показників є підґрунтям для поліпшення ділового середовища, інвестиційного клімату, створення й розвитку спільних промислових, соціальних і транспортних інфраструктур у транскордонних регіонах [38, с. 161].

Структурна реформа, друга стратегічна мета ТКС, також має важливе значення. Структурна реформа ґрунтується на зміні моделі місцевого соціально-економічного розвитку в прикордонних регіонах, що беруть участь у співпраці, застосуванні принципів субсидіарності й децентралізації, адаптації ефективної практики управління й розвитку громадянського суспільства, а також реалізації програм прикордонного співробітництва з ефективним використанням фінансових ресурсів програм підтримки СВС. Ця

мета має назву «регіональна конкурентоспроможність і зайнятість» у Регламенті Комісії й передбачає підтримку регіонів в економічних змінах у промисловому секторі, міських і сільських районах, зміцнення регіональної конкурентоспроможності й привабливості й допомогу населенню в адаптації до економічних змін.

Політика Євросоюзу через державні програми ґрунтується на інноваціях, продуктивності, продуктивності, Ключова увага приділяється посиленню конкурентоспроможності через реалізацію стратегій, пов'язаних із покращенням доступу до глобальних ринків й ринків праці, а також на розвитку громадянського суспільства. У ній підтримка прикордонних регіонів з боку ЦБС називалася інструментом соціально-економічного розвитку регіону й пом'якшення регіональних диспропорцій [44]. Оскільки сучасна регіональна політика «має бути спрямована насамперед на використання регіональних потенціалів і ресурсів, а не на міжрегіональний розподіл» [7, с. 28], місце регіонального міжнародного співробітництва в регіональному розвитку визначається здатністю активізувати й ефективно використовувати наявний потенціал регіонів, з якими воно співпрацює. Справді, ТКС є чинником, що сприяє об'єднанню потенційних можливостей для розв'язання спільних проблем і завдань у просторовому розвитку транскордонних регіонів, інструментом розвитку всіх секторів європейської транскордонної місцевої й регіональної влади і наразі впроваджується в різні аспекти повсякденного життя.

На державному рівні в Україні існує методика оцінювання проєктів, що можуть бути включені до державної програми розвитку ТКС: згідно з Постановою КМУ «Про затвердження Положення про порядок проведення конкурсного відбору проєктів (програм) ПЦС, що можуть бути включені до державної програми розвитку ТКС», визначено ключові критерії кількісних показників й затверджено методику оцінювання проєктів співробітництва. Ключовими критеріями конкурсного відбору проєктів ПГС є:

- економічна ефективність,

- інноваційна спрямованість,
- підвищення інвестиційної привабливості регіону,
- підвищення рівня зайнятості в регіоні,
- сприяння розвитку людських ресурсів,
- вартість проєктів співробітництва,
- тривалість проєктів [49].

У Стратегічному документі співробітництва в рамках Європейського інструменту сусідства й партнерства для оцінки впливу програм ТКС на соціально-економічний розвиток використовуються такі показники:

- Регіональний економічний розвиток (ВВП на душу населення, заробітна плата, кількість створених компаній/реалізованих економічних ініціатив);
- Регіональна торгівля (товарообмін, транскордонна документація на ринку праці).
- Соціальний розвиток (зайнятість, соціальний захист, охорона здоров'я) [15].

Багато вчених і дослідницьких інститутів також оцінювали ефективність окремих соціально-економічних аспектів ТКС; на думку Н. Міжевича (2023), загальну картину ефективності системи ЦБС можна скласти тільки на основі аналізу десятків показників. Тому як ключові показники для статистичного аналізу він пропонує використовувати показники, офіційно розраховувані статистичними управліннями (табл. 1.2):

- Валовий регіональний продукт (ВРП);
- Зовнішньоторговельні операції регіону [50].

Однак ця методологія застаріла і видається надто спрощеною для всебічного оцінювання ефективності ПМР; як зазначає Н. Микула (2023), оцінювання ПМР не може бути проведене прямим способом. Як непрямі методи оцінювання ефективності вона пропонує використовувати такі показники, як обсяг прикордонної торгівлі, взаємної зовнішньоторговельної й інвестиційної діяльності, обсяг фінансової підтримки з боку міжнародних

фондів і механізмів, а також соціальні ефекти від реалізації заходів і транскордонних проектів [7, с. 208]

Таблиця 1.1

Підходи до оцінювання ефективності транскордонного співробітництва

Автор	Показники	Інтерпретація
1	2	3
Н. Межевич (2003)	Зовнішньоторговельний оборот із сусідньою країною; ВРП	Ключові показники для статистичного аналізу ефективності ТКС, які можуть бути доступні за даними Міністерства економіки. Їх співвідношення характеризує залежність економіки регіону від транскордонної торгівлі
Н. Мікула (2004)	Номинальна заробітна плата; рівень безробіття; кількість суб'єктів підприємства; ПП із сусідньої країни; зовнішньоторговельний оборот із сусідньою країною; прикордонна торгівля; розвиток прикордонної інфраструктури; рівень забруднення території та природоохоронні заходи	Статистичні показники для оцінки соціального, економічного та екологічного розвитку євро регіонів, їх динаміки до та після утворення євро регіону. Однак, ці показники були запропоновані тільки як методологічна база оцінки
Т. Терещенко (2006)	Показники (абсолютні і сумарні) систематизовані у вигляді груп: підприємництво; зовнішньоекономічна діяльність; розвиток виробництва; інвестиційна та інноваційна діяльність; фінансово-бюджетні результати; соціально-демографічна ситуація; природні ресурси та охорона довкілля; культура, освіта, туризм; розвиток інфраструктури.	Методика базується на принципі багаторівневості та передбачає проведення оцінки на мікро-, мезо- та макрорівнях. Вона передбачає узагальнення усіх результатів ТКС за участю прикордонних адміністративно-територіальних одиниць України за допомогою певної затвердженої системи показників та визначення сукупного впливу на соціально-економічний розвиток держави.
О. Лютак (2008)	Інтеграційний потенціал транскордонного регіону (інвестиційна, інноваційна, інфраструктурна, соціальна, екологічна, підприємницька складові)	Кожна із складових включає у себе кілька статистичних показників, і отримані результати розраховуються за допомогою балових (вагових) коефіцієнтів
НІСД (2008)	Гранти у регіон на розвиток ТКС; ПП із сусідньої країни; зовнішньоторговельний оборот із сусідньою країною; ВРП	Модель демонструє ефективність інтенсивність інвестування, транскордонної торгівлі, та використання ресурсів ТКС шляхом їх впливу на ВРП

За: узагальнено автором

Наступна методика, запропонована Терещенком В. [52], ґрунтується на принципі багаторівневості й оцінює на мікро-, мезо- й макрорівнях. На мікрорівні оцінюються результати реалізації конкретних проектів, програм і

заходів єврорегіонального співробітництва відповідно до галузі діяльності. На мезорівні збирають і об'єднують у єдиний масив інформацію про результати реалізованих проєктів, розраховують показники, оцінюють роль ЄРС у розв'язанні регіональних проблем й аналізують отримані результати в часі. На макрорівні проводять кумулятивну оцінку ПМС у прикордонному регіоні в масштабах країни з метою визначення їхнього місця у розв'язанні регіональних проблем на національному рівні, узагальнюються й порівнюються отримані результати, ухвалюють рішення щодо підтримки й подальшого розвитку цього виду співпраці. Показники оцінювання - це набір економічних, соціальних, екологічних, інфраструктурних, культурних, освітніх й інших результатів діяльності прикордонного регіону, що відображають вплив проєктів і програм у цьому регіоні за певний період часу.

У 2018 році О. Рютак провів комплексне оцінювання «інтеграційного потенціалу транскордонних регіонів» на основі інвестиційних, інноваційних, інфраструктурних, соціальних, екологічних і підприємницьких чинників. Серед 20 систем показників, запропонованих О. Рютаком для визначення інтеграційного потенціалу кожного регіону, транскордонні регіони, включно з часткою фінансування проєктів, розроблених регіональними вченими, у загальній кількості транскордонних регіональних програм фінансування, а також частку спільних підприємств із транскордонними країнами, розраховували за допомогою методу вагових коефіцієнтів (на основі бальної оцінки показників) [45]. Вагу кожного елемента інтеграційного потенціалу в загальній структурі розраховували з використанням методу вагових коефіцієнтів (на основі бальної оцінки показників) [45].

На думку цього автора, ця методика є комплексною і враховує зовнішню торгівлю, інвестиції й міжнародну безоплатну допомогу для оцінювання потенціалу ТКС. З іншого боку, вона виявилася досить складною для практичного застосування. Зокрема, викликає сумнів перспектива збирання 20 рядів даних за кожним регіоном, оскільки для цього необхідні,

по-перше, показники з певною питоною вагою (тобто додаткові ряди даних) і, по-друге, достовірні статистичні дані. Таким чином, з методологічних причин кожен із цих показників є скоріше теоретичним, ніж практичним для оцінювання перспектив й ефективності впровадження СВС. Вагові коефіцієнти кожного показника (0,3 для інвестиційної складової, 0,3 для інноваційної, 0,25 для соціальної й 0,15 для екологічної), а також механізм визначення коефіцієнта «потенціалу регіональної інтеграції» й його інтерпретація залишаються суб'єктивними.

Таким чином, оцінювання участі українських регіонів в процесах ТКС за допомогою бальних критеріїв без просторового порівняння не дає змоги реалістично оцінити ефективність ТКС у європейському вимірі й визначити можливі шляхи поліпшення поточної ситуації. Крім того, деякі дослідники намагаються оцінити кількість проектів ТКС і кількість колабораторів. Проте ці показники не відображають реальний стан справ у ТКС. Це пов'язано з тим, що наявність великої кількості організацій й інститутів ТКС не є показником активності й ефективності ТКС, так само як і формальна реалізація певної кількості транснаціональних проектів.

1.3. Інституційне забезпечення розвитку транскордонної співпраці в умовах євроінтеграції

Сьогодні процеси ТКС характеризуються високим рівнем інституційного забезпечення. На ТКС поширюється дія Європейської хартії Ради Європи про регіональні мови й мови меншин (Страсбург, 5 листопада 1992 р.) (стаття 14), Декларації Ради Європи про регіоналізм у Європі (Базель, 4 грудня 1996 р.) (статті 10 і 11), Європейської регіональної хартії Ради Європи. охоплюється низкою окремих статей правових актів, зокрема документів консультативного характеру, таких як «Проект Європейської хартії про регіональну автономію» (стаття 8), розглянутий 5 червня 1997 року на Конференції Ради Європи з автономії [59]. Ці загальноєвропейські документи формують концептуальне підґрунтя для міжтериторіального,

міжрегіонального й СВС, встановлюють ключові «правила гри» під час реалізації СВС і містять низку типових угод й інших документів, що мають бути підписані територіальними органами прикордонних територій сусідніх держав або самими державами.

На ТКС поширюється дія Хартії Ради Європи про європейські регіональні мови, Страсбург, 5 листопада 1992 року (стаття 14), Декларації Ради Європи про європейський регіоналізм, Базель, 4 грудня 1996 року (статті 10 і 11), а також Європейської регіональної хартії Ради Європи. Зокрема, документи консультативного характеру, такі як проект Європейської хартії про регіональну автономію (стаття 8), що був розглянутий на Конференції Ради Європи з автономії 5 червня 1997 року [59]. Ці загальноєвропейські документи формують концептуальне підґрунтя міжтериторіальних, міжрегіональних і ТКС, встановлюють ключові «правила гри» під час реалізації ТКС і містять низку типових угод й інших документів, що мають бути підписані територіальною владою або самими державами в прикордонних районах сусідніх країн.

Ключовий принцип субсидіарності полягає в тому, що рішення в державі мають ухвалюватися на якомога нижчому рівні, а вищі за рівнем органи влади повинні вживати будь-які дії тільки в тому разі, якщо вони є ефективнішими, ніж дії на нижчих рівнях. Принцип субсидіарності є одним із наріжних каменів законодавства Євросоюзу і однією з ключових вимог Хартії європейського місцевого самоврядування [60].

Концепція транскордонного регіоналізму відіграє допоміжну роль в інтеграційному процесі: створюючи синергетичний ефект, ПМС сприяє формуванню нового підходу до розв'язання проблем розвитку населення транскордонних регіонів. Транснаціональний регіоналізм спрямований на формування так званих дочірніх держав, де сусідні народи спільно розв'язують проблеми і встановлюють дружні відносини по обидва боки кордону. Ця класифікація може доповнити типологію регіоналізму М. Ебера:

- первинний регіоналізм: коли периферійні етнічні групи (культурні меншини) є суб'єктами соціальних рухів;

- конституційний регіоналізм: коли державний устрій ґрунтується на регіональному плюралізмі на противагу унітарному централізму [27].
Забезпечення ефективності ПЦС на засадах транснаціонального регіоналізму потребує проведення внутрішньорегіональної політики місцевою владою, що представляє регіональні й місцеві інтереси в прикордонних районах.

Такий підхід забезпечує поступову зміну моделі ТКС від контакту до інтеграції з огляду на минулий досвід переходу від бар'єрної моделі транскордонного співробітництва до градієнтної [62]. Успіх регіональної інтеграції в рамках Євросоюзу зумовлений тим, що розвиток економічного співробітництва між державами-членами найбільш ефективно ТКС розвивався на периферії, де створювались спільні підприємства й спеціальні регіональні структури (Єврорегіони). Таким чином, адміністративна децентралізація сприяла ширшому залученню регіональної й місцевої влади до процесу транскордонних економічних відносин [63].

У Європі існує близько 200 добровільних середньо- і довгострокових проєктів прикордонного співробітництва різних типів, заснованих на принципах Мадридської конвенції 1980 року, в яких беруть участь сусідні муніципалітети або цілі регіони. Хоча багато проєктів ТКС стали паперовими і не були реалізовані, деякі з них значно спростили транскордонні економічні й соціальні контакти завдяки розвитку інфраструктури, зміцнили контакти між малими й середніми підприємствами, дали змогу реалізувати масштабні проєкти в таких галузях, як наука, освіта, охорона довкілля і туризм. Деякі з них зробили це можливим.

Перший єврорегіон було створено на кордоні між Німеччиною й Нідерландами (Euroregio було засновано 1958 року), але наприкінці 1980-х і в 1990-ті роки такі структури набули значного поширення в багатьох інших транскордонних регіонах, особливо на внутрішньому кордоні Євросоюзу між Німеччиною й Францією, Люксембургом, Бельгією й Австрією. Ключовими

чинниками, що мали значний вплив на зміцнення транскордонних відносин у Європі з кінця 1980-х років, є:

- зміни всередині Євросоюзу у процесі європейської інтеграції, зокрема створення Єдиного спільного ринку в 1993 році й подальше створення Економічного і валютного союзу;

- політичні зміни в Центральній і Східній Європі, що дали змогу впровадити ПМР уздовж кордонів з країнами колишнього комуністичного блоку;

- низка міжурядових угод, які сприяли транскордонному співробітництву між різними країнами;

- після 1990 р. для держав-членів Євросоюзу фінансова підтримка ПМР з боку ЄС в межах програми Interreg, програм прикордонної співпраці між країнами, що не тільки не є частиною ЄС, але і не є частиною Єврозони;

- після 1990 р. для держав-членів Євросоюзу фінансова підтримка ТКС з боку Євросоюзу у рамках програми Interreg, програм прикордонної співпраці між країнами [57].

Підтримка ТКС набула особливого значення в Євросоюзі на початку 1990-х років, за кілька років після масштабної реформи всієї системи регіональної політики: після вступу до ЄС 1986 року Іспанії й Португалії й ухвалення Єдиного європейського акту ЄС реформував свої структурні фонди і з 1989 року фінансував наднаціональну регіональну політику. ЄС перейшов на індикативну формулу фінансування наднаціональної регіональної політики, одночасно збільшивши асигнування на її потреби.

Протягом першого багаторічного періоду фінансування (до кінця 1993 року) було визначено п'ять ключових цілей регіональної політики Євросоюзу, серед яких важливу роль відігравала так звана «Мета 1». Ціль 1 полягала у сприянні розвитку й структурній перебудові регіонів з низьким рівнем розвитку і визначалася на основі ВВП на душу населення в рамках європейських регіонів другого рівня (NUTS-2).

У другий багаторічний період фінансування (1994-1999 рр.) наднаціональної регіональної політики ЄС до ключових цілей було додано шосту мету після приєднання Швеції, Австрії й Фінляндії, а кількість спеціальних ініціатив скоротили до 13, залишивши лише п'ять традиційних, включно з Інтеррег II. Однак спеціальні ініціативи фактично розділили на три частини: а - ТКС, б - енергетичні мережі й с - співробітництво в галузі регіонального планування. Напередодні майбутнього розширення ЄС протягом третього багаторічного планового періоду (2000-2006 рр.) за рахунок найменш розвинених країн наднаціональна регіональна політика ЄС була зведена до трьох ключових цілей і чотирьох спеціальних ініціатив. Ініціативу регіонального співробітництва (Interreg III) було знову розширено і розділено на три напрями, але в новому форматі: а - ПЦС, б - прикордонне співробітництво і с - міжрегіональне співробітництво. Водночас із 235,1 млрд. євро (ціни 1999 року), виділених на наднаціональну регіональну політику ЄС (у якій уже беруть участь 25 країн), на спеціальну ініціативу Interreg III припало лише 5,3 млрд. євро, або 2,3%. Однак, незважаючи на невеликий обсяг фінансування (близько 80 млн. євро на кожну програму), ефективність реалізованих заходів була досить високою. Території, виділені в рамках третього рівня європейських регіонів (NUTS-3), окрім іншого, зробили значний внесок у розвиток сучасних транспортних систем, полегшили громадський доступ до інформації, налагодили гуманітарне й ділове співробітництво і загалом істотно скоротили функціонування прикордонних бар'єрів [63].

Європейська політика сусідства (ЄПС) було запущено 2004 року як загальну стратегію стабілізації периферійного простору ЄС уздовж його кордонів у контексті масштабного розширення ЄС, яка охоплює 16 південних і східних країн-сусідів ЄС і спрямована на політичний діалог і реформи, економічну й соціальну співпрацю й розвиток, а також співробітництво в царині правосуддя, свободи й безпеки. Реалізація концепції спрямована на забезпечення сталого і передбачуваного розвитку сусідніх з ЄС країн і

поступове підвищення рівня їхньої інтеграції в європейський правовий й економічний простір і простір безпеки. Акцент на безпеці можна побачити через цілі, поставлені Радою ЄС у ЄПС, а саме: сприяння стабільності й процвітання в сусідстві ЄС, що розглядається як спосіб досягнення безпеки через політичний й економічний розвиток [66].

Безпека сусідства ЄС є ключовим елементом безпеки всього регіону, зовнішнього по відношенню до ЄС, безпеки кордонів і безпеки самого ЄС. Сприйняття безпеки сусідніх країн, зокрема України, спонукає ЄС обирати інструменти співпраці, головною метою яких є стабільність їхнього оточення. У стратегічній перспективі ключовий потенціал ЄПС полягає в тому, щоб відкрити перспективу глибокої економічної інтеграції сусідніх країн з ЄС і використовувати переваги такої інтеграції для сприяння стабільному економічному розвитку. Як одну з форм економічної інтеграції ЄПС пропонує поступове поширення чотирьох свобод (вільне переміщення товарів, послуг, капіталу і людей) на сусідні країни, в тому числі через ЦБС [67] Орієнтація ЄПС на схід - це політика ЄС, спрямована на зміцнення відносин зі східними сусідами ЄС. Вона була продовжена Партнерством. «Східне партнерство» було започатковано ЄС у Празі 7 травня 2009 року і позиціонується як відповідь ЄС на виклики й сподівання країн-партнерів. У рамках Східного партнерства ЄС пропонує нову угоду про асоціацію, що включає угоду про вільну торгівлю, поступову інтеграцію в економіку ЄС і полегшення в'їзду в ЄС.

Метою партнерства є «підтримка демократії й належного врядування, зміцнення енергетичної безпеки, стимулювання економічного й соціального розвитку, проведення галузевих реформ, захист довкілля й розвиток міжкультурного діалогу». Крім того, СП надає додаткове фінансування для проєктів, спрямованих на усунення соціально-економічних дисбалансів і підвищення стабільності в країнах-партнерах (включно з проєктами з розбудови ТКС) [68]. практичні аспекти співробітництва між ЄС і сусідніми країнами в період 2007-2013 рр. Практичним аспектом співробітництва між

ЄС і сусідніми країнами в період 2007-2013 рр. (фінансові й технічні аспекти) став Європейський інструмент сусідства і партнерства (ЄІСП) - спеціальний фінансовий інструмент ЄПС із загальним бюджетом 11,2 млрд євро. З 1 січня 2007 р. ЄІСП замінив такі програми, як «Програма розвитку ПГС», «Програма розвитку ТКС» [68].

ЄІСП замінив такі програми, як Tacis, MEDA й PHARE ENPI is, Фінансування програм із сусідства з ЄС, включно з транскордонними програмами Стратегічний документ ЄІСП «Транскордонне співробітництво» на період 2007-2013 рр. (далі - Стратегічний документ) забезпечує стратегічні рамки для підтримки розвитку ПГС на зовнішніх кордонах ЄС. Згідно зі Стратегічним документом, прикордонне співробітництво на зовнішніх кордонах ЄС є ключовим пріоритетом Європейської політики сусідства (ЄПС). Прикордонне співробітництво відіграє важливу роль, яка відрізняється від інших форм співробітництва тим, що воно діє в інтересах сторін по обидва боки зовнішнього кордону ЄС. Ключові цілі прикордонного співробітництва для ЄС полягають у тому, щоб сприяти підтримці сталого розвитку з обох боків зовнішнього кордону, сприяти скороченню відмінностей у рівні життя з обох боків кордону й вирішенню проблем, пов'язаних із близькістю регіонів уздовж сухопутних і морських кордонів ЄС у результаті розширення ЄС. Зокрема, для ЄС цілями прикордонного співробітництва із сусідніми країнами є:

- сприяння економічному й соціальному розвитку регіонів по обидва боки спільного кордону;
- розв'язання загальних проблем у таких галузях, як охорона довкілля, охорона здоров'я й гігієна, а також запобігання й боротьба з організованою злочинністю;
- підвищити ефективність і безпеку кордонів.
- Просування транскордонного співробітництва «люди-люди» на місцевому рівні [36].

Згідно зі стратегічним документом, «ключовою метою ЄС загалом й ЄПС є поглиблення відносин між ЄС й його сусідами на основі спільних цінностей, що дасть їм змогу отримати вигоду від розширення ЄС (після 2004 р.) й водночас допоможе уникнути відчуття відчуження, що може виникнути внаслідок розширення ЄС». Іншими словами, ЦБС - це не елемент інтеграції, а засіб компенсації за нездатність надати членство в ЄС сусіднім країнам, включно з Україною. Документ називає ЦБС «справді важливим інструментом для розв'язання цієї проблеми» і спрямований на поглиблення економічних і соціальних зв'язків між регіонами шляхом підтримки міжрегіонального співробітництва й економічної інтеграції. Сприяння соціально-економічному розвитку є ключовою метою програми. У рамках цієї головної мети конкретні завдання учасників ПГС тісно пов'язані з галузями економічного й соціального розвитку транскордонних регіонів, такими як регіональна торгівля й інвестиції, сприяння створенню спільних підприємств, планування регіонального й місцевого розвитку, розвиток туризму, інвестиції й співробітництво в галузі енергетики, транспорту й зв'язку (мал. 1.5) Більшість програм ПГС ЄІСП є продовженням попередньої співпраці в рамках окремих програм сусідства ЄС; ЄС очікує, що ці програми сформують відносини між країнами-членами ЄС і країнами Євросоюзу.

Слід зазначити, що політика ЄС щодо СВС з Україною має двоякий характер. З одного боку, згідно з офіційною позицією Представництва ЄС в Україні, технічна й фінансова співпраця, включно з розбудовою ПЦС, підтримує прагнення України наблизитися до ЄС; ЄС й його держави-члени «підтримують вибір Україною європейського способу життя, підтримують її зусилля з розвитку, стратегічного планування й ЄС і його держави-члени »підтримують вибір Україною європейського способу життя, підтримують її зусилля з розвитку, стратегічного планування й реалізації і готові працювати з Україною.

Слід зазначити, що політика Євросоюзу щодо України в рамках ТКС має подвійний характер. З одного боку, згідно із офіційною позицією

Представництва Євросоюзу в Україні, технічне й фінансове співробітництво, включно з розбудовою ПКС, підтримує прагнення України наблизитися до ЄС, а ЄС й його держави-члени «підтримують вибір України на користь європейського способу життя і зусилля України у сфері розвитку, стратегічного планування і реалізації й готові підтримувати і працювати разом для забезпечення України».

Однак, незважаючи на окремі відносини з Євросоюзу у рамках Угоди про асоціацію Україна-ЄС й деклароване бажання зменшити бар'єрний ефект кордону, концепція ЄПС розглядає Україну в короткостроковій перспективі як сусіда за межею європейської безпеки й стабільності Угода про асоціацію Україна-ЄС формально не Угода про асоціацію між ЄС й Україною формально не ґрунтується на ЄПС, але саме ЄПС й Східне партнерство формують політичні елементи, що лежать в основі програми співробітництва й визначають стратегічні цілі. Наприклад, стратегічний документ ЄПС щодо транскордонного співробітництва передбачає «підвищення ефективності й безпеки кордонів ЄС» із сусідніми країнами й наголошує на «чіткій локальній спрямованості» програми ТКС.

У контексті Східного партнерства й Угоди про асоціацію між Україною й ЄС роль ПМР в інтеграційному процесі для України визначається її потенціалом для поліпшення соціально-економічного розвитку й прискорення процесу зближення рівня життя населення в прикордонних регіонах, а також через сприяння мобілізації регіональних ресурсів й їх ефективного використання.

Таким чином, цілями спільної українсько-європейської форми ПМР є розвиток транскордонної торгівлі, реалізація туристичних, екологічних, спортивних і культурних проєктів, вирівнювання якості життя населення прикордонних регіонів, забезпечення стабільного розвитку й відкриття перспектив для економічної інтеграції. Водночас, порівняно із зовнішніми кордонами ЄС, ТКС усередині країн-членів ЄС розвивалися дещо інакше і переслідують інші цілі (досягнення повної інтеграції транскордонного

простору). З огляду на глибокий рівень економічної й політичної інтеграції в рамках Економічного союзу, ключовими цілями ТКС усередині Євросоюзу є підвищення рівня життя прикордонного населення, розв'язання спільних проблем спільними зусиллями і практично повне усунення тарифних бар'єрів і перешкод для мобільності робочої сили [74]. У своїй найпростішій формі ТКС є перманентним, а отже, формування інтеграційних просторів у транснаціональних регіонах також відбувається постійно. Ці процеси також прискорюються під впливом чинників глобалізації. Таким чином, ПЦС є попереднім і додатковим елементом загальної національної інтеграції.

Висновки до розділу

1. ТКС реалізується на практиці на суміжних територіях щонайменше двох сусідніх держав. У цьому контексті вже йдеться про формування транскордонного регіону. Це є специфічною територіально-політичною структурою, що характеризується наявністю чітких кордонів, необхідністю їх розміщення, підвищеним рівнем навантаження на інфраструктуру, поглибленим взаємним спілкуванням населення сусідніх держав, взаємним використанням природних ресурсів, спільним розв'язанням екологічних проблем тощо. ТКС є складовим елементом системи міжнародних економічних відносин на місцевому й міжрегіональному рівні і базується на процесах встановлення зв'язків та договірних відносин для пошуку ефективних рішень спільних й ідентичних проблем у транснаціональних регіонах. Роль ТКС у процесах регіонального розвитку визначається його спроможністю до активізації й ефективного використання наявного потенціалу території співробітництва.

2. Найбільш простою формою ТКС є прямі контакти між його суб'єктами й учасниками. У разі довгострокових відносин передбачається укладання транскордонних угод; вищий рівень інституціоналізації ТКС втілюється в межах єврорегіонів, Асоціації єврорегіонального співробітництва та Європейській групі регіонального співробітництва.

Світовий досвід транскордонних регіонів чітко ілюструє реалізацію концепцій транскордонної галузевої інтеграції. Це передбачає формування нових форм організації економічної співпраці, такої як транскордонні промислові зони, транскордонні кластери та індустріальні парки, а також транскордонні економічні партнерства.

3. Соціально-економічна ефективність ТКС полягає у досягненні як певного рівня результативності, що виражається у балансі між корисними соціально-економічними результатами ТКС й ресурсами, які використовуються для їх забезпечення. За умов відповідної й розумної інституційної й організаційної підтримки ТКС може внести істотний внесок у процеси соціально-економічного розвитку транснаціональних регіонів. Аналіз чітко показує, що на сьогодні не сформовано єдиного методологічного підходу щодо визначення рівня соціально-економічної ефективності. Більшість базових показників для здійснення її оцінки не піддаються інструментам традиційної статистики. Доведено, що ефективність ТКС може бути визначеної на основі досягнення її цілей: головними стратегічними цілями ТКС є проведення структурних перетворень, що ґрунтуються на процесах трансформації моделі соціально-економічного розвитку регіонів прикордонного типу - учасників процесів співробітництва, застосування принципів децентралізації й субсидіарності, розвиток громадянського суспільства, адаптація ефективних управлінських практик, фінансові ресурси для реалізації програм підтримки ТКС, ефективне використання комплексних програм прикордонного співробітництва, а також транскордонна взаємодія й транскордонна співпраця.

РОЗДІЛ 2

АНАЛІЗ СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНОЇ ЕФЕКТИВНОСТІ РОЗВИТКУ ТРАНСКОРДОННОГО СПІВРОБІТНИЦТВА В УМОВАХ ЄВРОІНТЕГРАЦІЇ

2.1. Аналіз сучасного стану участі України у процесах транскордонного співробітництва

На сьогоднішній день Україна має найрозвиненішу мережу ТКС й міжрегіонального співробітництва з Польщею. Майже всі українські області підписали угоди про міжрегіональне співробітництво з польськими областями, а всі 16 польських областей мають українських партнерів на обласному рівні. Области з найбільшою кількістю українських партнерів - це Підкарпатська, Люблінська, Лодзинська, Сілезька й Мазовецька області. З українського боку польські партнери найбільш численні у Львівській, Одеській, Івано-Франківській, Вінницькій й Волинській областях. На регіональному й місцевому рівні Україна й Польща підписали близько 450 угод про міжрегіональне співробітництво. Процес підписання партнерських угод на рівні міст, повітів і селищ з української сторони й міст, повітів і районів з польської сторони неухильно зростає [76, с. 38].

Становлення і розвиток українсько-польського співробітництва відбувалося у складних внутрішніх і зовнішніх умовах кінця 1980-х - початку 1990-х років: у період з 1989 по 1993 рік було створено організаційну і правову базу для українсько-польського ділового співробітництва. Перший польсько-український транскордонний регіон після здобуття Україною незалежності був утворений так званою Томашувською угодою 1991 року, підписаною губернаторами Хеумської, Замоської, Перемишльської й Кросненської областей з польського боку і головою адміністрації Волинської області з українського. Базовим документом міжрегіонального співробітництва між Україною й Польщею є Угода між Урядом України й Урядом Республіки Польща про міжрегіональне співробітництво, підписана 24 травня 1993 року. Ця міжнародна угода визначає правові засади

співробітництва між органами місцевого самоврядування й організаціями місцевого самоврядування України й Республіки Польща, зокрема, в економічній, культурній, гуманітарній, освітній й туристичній сферах.

Польсько-український транскордонний регіон займає площу 97,7 тис. км² на адміністративному рівні прикордонного регіону й воєводства, з яких польський бік займає 43,0 тис. км² (13,8% польської території), а український бік - 54,7 тис. км² (9,1% української території). Структура розселення транскордонного регіону охоплює 150 міст (86 на польському боці й 64 на українському). В Україні мережу поселень доповнюють 77 селищ міського типу, жителі яких включені до складу міського населення. Загальна кількість сіл становить 9799, з яких 6318 знаходяться на польській стороні і 3481 - на українській. Як площа (близько 27,2%), так і населення (близько 14%) більші на українському боці.

Прикордонні регіони Польщі й України не відіграють вирішальної ролі в економічних системах своїх країн з огляду на їхню структуру й потенційну економічну міць. Важливішою є їхня роль як прикордонних регіонів, як міждержавних, так і європейських. Ба більше, Вища школа менеджменту й управління в Замосці (Польща) називає українсько-польський прикордонний регіон так званим «крихким європейським місцем». Це пов'язано з тим, що регіон розташований на зовнішньому східному кордоні ЄС і являє собою своєрідний «барометр» у відносинах ЄС і України [77, р. 102]. Водночас регіон має великий потенціал у сфері послуг (розважальні й туристичні послуги, логістика, інформаційні технології), агролісоводства, легкої й харчової промисловості. Більшість прикордонних регіонів на заході України тривалий час залишалися на відносно низькому рівні соціально-економічного розвитку [79]. Зокрема, для них характерні тіньовизація й міграція ринку праці, трансферт капіталу і технологій, широкий розвиток неврахованої «човникової» торгівлі, обмежені можливості місцевих бюджетів щодо фінансування заходів соціально-економічного розвитку (в тому числі через низький рівень підприємництва), а також потенціал малих міст і сільських

прикордонних територій. Це є серйозною перешкодою як для формування, так і для розвитку потенційних трудових ресурсів.

У таблиці 2.1 представлено динаміку зростання ВРП (у мільйонах євро) Львівської області за період 2016-2023 рр. порівняно з аналогічним показником Підкарпатської області. Як видно з таблиці, ВРП в обох регіонах динамічно зростає упродовж практично всього десятиліття, проте зростання Львова було більш динамічним, ніж Підкарпатської області. Водночас криза 2020-2021 років справила більш негативний вплив на ВРП Львівської області. Крім того, внаслідок соціально-економічної й політичної кризи в Україні, починаючи з 2022 року, ВРП Львівської області значно знизився в євро, тоді як регіональна економіка Підкарпатської області продовжувала зростати.

Таблиця 2.1

**Валовий регіональний продукт Львівської й Підкарпатської областей,
2018-2023 роки, у мільйонах євро**

Регіон	Рік									
	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022	2023
Львівська область	3230,6	3772,1	3273,4	3126,3	3983,9	5059,5	5880,4	5613,4	3791,6	3610,9
Підкарпатське воєводство	10442,7	12168	11691,8	12364,2	13213,1	12841,0	14150,8	14762,1	15759,9	16552,2

За: [80, 81].

Крім впливу національних структурних чинників, диспропорції в соціально-економічному розвитку прикордонних українсько-польських регіонів проявляються таким чином:

1) значні асиметрії в параметрах зовнішньоекономічної діяльності знижують рівень якісної реалізації економічного потенціалу українських регіонів, наявних виробничих ресурсів і людського капіталу. Виникає низка проблем, пов'язаних з ефективним використанням. Наприклад, сальдо зовнішньої торгівлі між західними регіонами України і Польщі було від'ємним упродовж багатьох років і почало дещо поліпшуватися тільки у

2019 році; станом на початок 2023 року сальдо торгівлі Львівської області з Польщею було від'ємним -5,2.;

2) транскордонні інвестиції сприяють не лише використанню інтелектуальних, людських і просторових ресурсів, наявних у регіонах України, а й спільному використанню гео економічного потенціалу регіонів, що входять до її складу, залученню сучасних виробничих, управлінських технологій і стандартів ведення бізнесу через сусідні країни.

3) демографічна динаміка, динаміка ринку праці, соціально-економічний розвиток, добробут громадян, бідність й асиметрія в потоках трудової міграції, що впливають на соціальне розшарування. Транскордонні переміщення трудових мігрантів здебільшого зумовлені закриттям підприємств від початку 1990-х років, кризою кінця 2000-х років, а тепер, після україно-російської війни, - зростанням безробіття, багатомісячними затримками виплат заробітної плати й значною різницею в оплаті праці (табл. 2.2). Хоча ці чинники стимулюють трудову міграцію з Львівської області й інших західних регіонів України до сусідніх країн, вони також підтверджують низьку конкурентоспроможність українських регіонів [26].

Таблиця 2.2

**Середньомісячна заробітна плата у Львівській області й у
Підкарпатському воєводстві (2006-2015 рр.), євро**

Регіон	Рік									
	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022	2023
Львівська область*	138,82	159,40	144,64	144,97	185,69	217,87	244,64	252,59	153,95	139,07
Підкарпатське воєводство*	568,87	660,36	629,48	667,68	725,69	680,83	773,90	785,55	798,48	836,69

За: [80, 81]

Водночас за однакової чисельності економічно активного населення рівень безробіття в прикордонних польських регіонах був майже вдвічі вищим, ніж в українських. Слід зважати на те, що неформальне безробіття залишається проблемою в Україні загалом, особливо у Львівській області,

оскільки значна частина економічно активного населення займається трудовою діяльністю (без оформлення «трудової книжки») й регулярним підробітком (у тому числі за кордоном) без взяття на облік на біржі праці, а частина роботи є неоформленою, кількість безробітних усе ще залишається високою в Україні й Польщі.

4) Міжрегіональні програми й проекти, які спільно реалізуються регіонами України й Польщі, є менш наукомісткими й орієнтованими на некомерційну діяльність. Це знижує значущість міжрегіональних обмінів і ПГС в українсько-польських відносинах. Проекти, реалізовані у Львівській області в рамках Карпатського єврорегіону, мали переважно соціальний й екологічний характер: протягом програмного періоду 2018-2024 років Спільний моніторинговий комітет Програми ТКС Польщі й України отримав з бюджету програми загалом 1,6 млн євро і 6,9 млн євро, і 1,6 млн євро - в рамках бюджету Програми ТКС Польщі, Білорусі й України. 6,9 млн. євро і співфінансував 21 проект. З усіх затверджених проектів тільки один був наукомістким. Проект «Наука і досвід для бізнесу», реалізований Жешувським агентством регіонального розвитку (Жешув) за участю Західного центру інновацій й розвитку (Львів).

Розглядаючи зовнішню торгівлю Львова, слід зазначити, що сусідня Польща (поряд із Німеччиною й Китаєм) є ключовим торговельним партнером області. Згідно зі статистикою, 2023 року з Польщі було імпортовано 27,0 % львівського імпорту й експортовано 24,9 %. Торговельний оборот Львівської області з Польщею представлений у таблиці 2.3.

Таблиця 2.3

Товарооборот Львівської обл. з Польщею у 2014-2023 рр., млн євро

Показник	Рік									
	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022	2023
Зовнішньо-торговельний оборот	260,26	329,60	603,40	443,83	590,42	670,73	748,50	788,47	709,47	713,19

За: [80, 81]

Близько чверті львівського експорту й половина імпорту (як і в багатьох інших регіонах України) мають сировинний характер; у 2023 році серед експортованих Львівською областю товарів переважали електроустаткування й комплектуючі (24,3% експорту регіону), меблі (10,3%) й ліс і вироби з нього (10,0%) [80, 82].

Однією з найважливіших складових ТКС Львівської області й України загалом є інвестиційно-виробнича кооперація, яку можна розглядати як механізм поглиблення прикордонного співробітництва підприємств і формування міжнародних відтворювальних зв'язків у виробництві продукції суспільного призначення. В умовах обмеженості внутрішніх ресурсів економічного розвитку залучення ПІІ може розглядатися як інструмент залучення новітніх технологій й інновацій, сучасних методів менеджменту, маркетингу й організації виробництва, а відтак, потужний інструмент оновлення українського виробництва й диверсифікації структури експорту [83]. Станом на 1 січня 2024 року прямі інвестиції з Польщі до Львівської області становили 382,9 млн доларів США. Це відповідає 30,7 % (перше місце серед усіх країн). Традиційно польські ПІІ були спрямовані в обробний сектор (близько 49 %), фінансовий сектор (30 %) й оптову й роздрібну торгівлю (12 %).

Деякі вітчизняні експерти зазначають, що більша частина ПІІ (у тому числі транскордонних) здійснюється в секторах, що забезпечують негайний дохід, таких як первинна переробка сировини й роздрібна й оптова торгівля. Що стосується роздрібної й оптової торгівлі в прикордонних районах, то негативною стороною є збільшення частки товарів іноземного виробництва, що знижує вартість вітчизняної продукції й перешкоджає ефективному розвитку українських підприємств [84]. Україна має досить розвинену нормативно-правову базу з питань ТКС, яка включає в себе правові акти Ради Європи, що були ратифіковані Верховною Радою України й стали частиною національного законодавства, інші національні законодавчі акти (закони,

підзаконні акти тощо) й Угоду про ПГС. Першим із них є Закон України «Про прикордонне співробітництво», ухвалений у червні 2004 року.

Серед інших важливих нормативних актів - Закон України «Про місцеве самоврядування» (21 травня 1997 року) й Закон «Про місцеву адміністрацію» (9 квітня 1999 року), що встановлюють загальне правове підґрунтя для участі місцевих громад й органів влади в ПЦС. 23 серпня 2016 року, Україна. Постановою Ради Міністрів № 554 затверджено Національну програму розвитку ПЦС на 2016-2020 роки (на заміну попередній Програмі на 2011-2015 роки), що передбачає посилення соціально-економічного, науково-технічного, екологічного й культурного розвитку суб'єктів ПЦС. Як свідчить досвід попередніх років, важливим і доцільним є повне фінансування заходів Програми під час затвердження Державного бюджету України на кожен фінансовий рік. Не менш важливим для розвитку регіонів України є практична реалізація принципу субсидіарності. Матеріали, що пояснюють важливість принципу субсидіарності в європейській інтеграції, підготовлені за підтримки європейських країн і міжнародних організацій, широко доступні в Україні [60]. На даному етапі місцеві ради мають зміцнювати свої інституційні й фінансові спроможності й активізувати участь у процесі добровільного об'єднання регіональних громад з метою розширення можливостей у сфері регіонального й ПЦС. З огляду на правові відмінності між українським і польським законодавством щодо компетенції місцевих органів влади у сфері транскордонного співробітництва.

Згідно з вищезазначеним Законом України «Про прикордонне співробітництво» (№ 1861-4, 24 червня 2004 р.) [86], українські проекти ТКС можуть фінансуватися через такі механізми:

- фінансування з державного бюджету України,
- співфінансування за рахунок залучення міжнародної технічної допомоги;
- фінансування з місцевого бюджету відповідного року.

Підсумовуючи, зазначимо, що механізм фінансування проектів ТКС з державного бюджету України практично не функціонує: обсяг фінансових асигнувань на державну підтримку ПЦС має бути встановлений у «Законі про державний бюджет України» на відповідний період згідно з програмою ПЦС, яка щорічно розробляється Міністерством економічного розвитку і торгівлі України й затверджується Кабінетом Міністрів України. Програма СВС має бути визначена в законі про Державний бюджет України на відповідний період. Наприклад, згідно з національною програмою ПЦС на 2015-2025 роки, у Львівській області мали бути реалізовані три проекти, один з яких був інноваційним (створення індустріального технопарку «Челянь»). Проте з моменту ухвалення Закону України «Про прикордонне співробітництво» державний бюджет України не виділяє цільового фінансування на проекти ТКС. Іншими суб'єктами, які беруть участь в організаційній підтримці ТКС в Україні, є місцеві органи влади, місцеві ради й НУО. Однак наразі місцеві громади позбавлені адміністративного й фінансового впливу на соціально-економічний розвиток ТКС, а НУО здебільшого працюють як підрядники донорських організацій у реалізації відповідних транснаціональних проектів і самі відіграють скоріше квазіпідприємницьку, аніж транснаціональну інституціональну роль функції [26, р. 12]. Співпраця між місцевою владою й НУО в реалізації спільних транскордонних проектів характеризується низькою інтенсивністю - від двох до семи проектів на рік, і ці проекти невеликі. Таким чином, синергетичний ефект від такої співпраці втрачається, значна частина ресурсів і зусиль учасників ППС витрачається даремно, що знижує ефективність ТКС.

2.2. Особливості соціально-економічної ефективності українсько-польського транскордонного співробітництва

Механізми співфінансування транскордонних проектів реалізуються шляхом залучення міжнародної технічної допомоги ЄС надає фінансову й технічну допомогу південно-західним прикордонним регіонам України

(Одеська, Чернівецька, Івано-Франківська, Львівська, Закарпатська й Волинська області) Ключовий донор. Український прикордонний регіон охоплений трьома програмами ЄІСП щодо сухопутних кордонів (Єврорегіон Буг, заплановані асигнування на 2017-2023 роки: 186,21 млн. євро): Польща і Україна; Угорщина і Словаччина; Угорщина, Словаччина і Україна. Участь у програмах сухопутних кордонів. Угорщина-Словаччина-Румунія-Україна (Карпатський єврорегіон, за виключенням Польщі, 68,63 млн. євро), Румунія-Молдова-Україна (басейни річок Нижній Дунай і Верхній Плуто, 126,718 млн. євро) і одна програма щодо морського регіону - Чорноморська програма (17,306 млн. євро). (17,306 млн. євро). Водночас конкурс заявок відкритий для заявок з Єврорегіону й інших країн-учасниць ТКС.

Співпраця між Львівською й Підкарпатською областями здійснюється в рамках програми ТКС Польща-Україна. Проекти в рамках цієї програми реалізуються з такими пріоритетами:

- 1) підвищення конкурентоспроможності транскордонних регіонів;
- 2) поліпшення якості життя;
- 3) підтримка інституційного співробітництва й ініціатив громад.

За підсумками першого конкурсу заявок на участь у програмі було відібрано 23 проекти (21 схвалено, 2 відібрано з попереднього списку), зокрема 3 проекти за участю ключового партнера України (Львівської області) й 15 проектів за участю українських організацій й установ як партнерів, Грантовий внесок України становив 3,665 млн. євро. За результатами другого конкурсу, включно з проектами з попереднього списку, було ухвалено рішення про фінансування 77 проектів, зокрема 59 проектів за участю українських партнерів, грантовий внесок України становив 28,232 млн. євро. За результатами третього конкурсу було рекомендовано фінансування восьми проектів на загальну суму 3 272 000 євро, зокрема семи проектів за участю українських партнерів, при цьому грантова частка України склала 1 342 000 євро.

У рамках конкретних пріоритетів програми ЄПД ТКС Польща- Україна також реалізуються масштабні проекти, які відбираються країнами-партнерами поза конкурсом і затверджуються на засіданні Спільного моніторингового комітету. Було ухвалено чотири проектні пропозиції за участю українських партнерів:

- «Реконструкція КПП Устюг-Жошин» (заявник: Державна митна служба), бюджет: 6 000,576 тис. євро; ЄК схвалила цей проект;

- «У Рава-Руська встановлення пунктів пропуску КПП» (забезпечення технічними засобами митного контролю в Краковці, Шехині й Ягодині); заявник: державна митниця; бюджет: 2 млн. євро; 223 тис. євро; ЄК схвалила проект;

- «Сучасна інфраструктура прикордонних підрозділів» (Розбудова прикордонної інфраструктури Луцького, Львівського й Мостиського прикордонних загонів відповідно до стандартів ЄС) (заявник: Державна прикордонна охорона); бюджет: 8,89 млн. євро; співфінансування з української сторони: 800 000 євро;

- Розвиток ІТ-інфраструктури митних і прикордонних служб на українсько-польському кордоні». Бюджет - 1,5 млн євро. [87].

Проекти програми ЄС підлягають співфінансуванню з боку приймаючої країни (зазвичай 10%) відповідно до Закону України «Про транскордонне співробітництво», а саме слід зазначити, що їх фінансують за участю національних бюджетів, місцевих бюджетів й інших джерел фінансування (табл. 2.4).

Таблиця 2.4

Донорська допомога Львівській області за програмами транскордонного співробітництва ЄПС, ТАСІС й Інтеррег (млн євро)

Показник	Рік									
	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022	2023
Залучені кошти	1,33	1,67	0,87	1,67	0,2	1,26	0,79	0,72	1,12	1,07

За: [88, 89].

Переважною формою організації ТКС в українському законодавстві й практиці є єврорегіон. Єврорегіон визначається у статті 1 Закону «Про прикордонне співробітництво» як організаційна форма співробітництва між адміністративно-територіальними одиницями європейських країн, що здійснюється відповідно до двосторонніх або багатосторонніх угод про ПМС [86]. З 1993 року, після підписання Мадридського договору, на кордонах України було створено десять єврорегіонів, до яких увійшли дев'ять областей України й адміністративно-територіальні одиниці семи країн, що межують із нею (табл. 2.5). Територія України, що входить до складу єврорегіонів, займає третину її загальної площі і на ній проживає 31,5 % населення [7].

Таблиця 2.5

Єврорегіони на кордонах України з європейськими державами

Назва єврорегіону	Рік створення	Країни-учасниці
Карпатський*	1993	Україна, Польща, Словаччина, Угорщина, Румунія
Буг*	1995	Україна, Польща
Нижній Дунай*	1998	Україна, Молдова, Румунія
Верхній Прут*	2000	Україна, Молдова, Румунія
Чорне море*	2008	Україна, Болгарія, Вірменія, Греція, Грузія, Молдова, Румунія, Туреччина
Дністер	2012	Україна, Молдова

За: [90, с. 124]

Розглянемо Карпатський єврорегіон, один із двох єврорегіонів, що діють на польсько-українському кордоні, який було створено 14 лютого 1993 року на зустрічі міністрів закордонних справ у Дебрецені (Угорщина). Нині його членами є 19 адміністративних областей України й країн-членів ЄС - Польщі, Словаччини, Угорщини й Румунії. Керівним органом Карпатського Єврорегіону є Карпатська Єврорегіональна Рада - міжурядовий орган, що складається з представників 19 адміністративних областей Карпатського Єврорегіону. Про діяльність Єврорегіону можна судити з еволюції засідань Ради Карпатського Єврорегіону. З моменту його створення пік активності Єврорегіону припав на 1995-1997 роки, а з 2004 року засідання Ради

Єврорегіону проводяться нерегулярно, в середньому раз на два роки. Такий спад активності в Єврорегіоні був спричинений вступом Польщі, Словаччини й Угорщини до ЄС, а 2007 року до ЄС вступила і Румунія.

Взаємодія між регіонами України, що входять до Карпатського єврорегіону, й сусідніми регіонами Польщі, Угорщини, Словаччини й Румунії, які також є членами єврорегіону, здебільшого ґрунтується на двосторонніх угодах (наприклад, Словаччина - Пряшівська й Закарпатська обл., Івано-Франківська і Львівська обл., а також двосторонні угоди про співробітництво між Кошицькою й Закарпатською областями). У пошуках ефективних шляхів інтеграції й економічного співробітництва виникла нова, нетрадиційна модель, яку І. Студенніков називає «єврорегіон усередині єврорегіону» [74]: 6 жовтня 2000 року Закарпатська область (Україна), область Залбош-Затомар-Берег (Угорщина) й область Сату-Маре (Румунія) у Ньїредьгазі (Угорщина) підписали тристоронню угоду про створення транснаціональної асоціації «Інтеррегіо», ключовим завданням якої є підтримка, координація й реалізація спільних транснаціональних проєктів і програм. Досягнення в соціально-економічному розвитку Карпатського єврорегіону включають: посилення зовнішньоекономічного обміну між компаніями регіону (створення Асоціації карпатських торговельно-промислових палат), створення спільних підприємств, підтримка розвитку транспорту з боку Єврорегіональної ради [17].

Крім Єврорегіонів, на польсько-українському кордоні сформовано три транскордонні кластери (табл. 2.6).

Таблиця 2.6

Транскордонні кластери між Польщею й Україною

Назва кластеру	Учасники з боку України	Закордонні учасники	Сфера діяльності
1. Науковий інформаційно-статистичний транскордонний кластер «Інфостат Україна – Польща» (2013 р.)	<ul style="list-style-type: none"> Інститут регіональних досліджень НАН України Головне управління статистики у Львівській області Львівський національний університет ім. Івана Франка, економічний факультет Львівська обласна спілка економістів України 	<ul style="list-style-type: none"> Статистичне управління в Жешуві Жешувський Університет, економічний факультет Центр Статистичних Досліджень і Освіти ГУС (Польща) 	Об'єднання зусиль щодо спільного наукового, інформаційного і статистичного забезпечення розвитку українсько-польського транскордонного регіону
2. Польсько-білорусько-український транскордонний туристичний кластер (2014 р.)	<ul style="list-style-type: none"> Волинський туристичний кластер 	<ul style="list-style-type: none"> Люблінська регіональна туристична організація (Польща) Брестський туристичний кластер (Білорусь) 	Розвиток транскордонного туризму, створення та популяризація бренду та залучення людей до екотуризму
3. Транскордонний кластер інновацій (2015 р.)	<ul style="list-style-type: none"> Східноєвропейський національний університет імені Лесі Українки 	<ul style="list-style-type: none"> Хелмська господарська палата (Польща) 	Підтримка освітніх, наукових і господарських контактів, професійні стажування

За: [92-94].

20 березня 2013 року було підписано партнерську угоду про створення науково-інформаційного й статистичного транскордонного кластера за участю української й польської сторін «Інфостат Україна-Польща». Метою створення кластеру є об'єднання зусиль для спільного забезпечення науково-інформаційної й статистичної підтримки розвитку українсько-польського транскордонного регіону й використання потенціалу ЦБС, зокрема для моніторингу соціально-економічних явищ у прикордонному регіоні і проведення науково-статистичних досліджень статистичної системи, а також створення спільного інтернет-порталу для транскордонних регіонів України й Польщі. Кластерна угода передбачає, що кластери «мають подавати заявки на співфінансування програм ЄС й інших операційних програм».

У лютому 2015 року було підписано угоду про створення транскордонного інноваційного кластеру між Торгово-промисловою палатою

міста Хелм (Польща) й Національним університетом Східної Європи імені Лесі й України. Сторони підписали угоду про організацію професійних стажувань у Республіці Польща для студентів університету за спеціальностями, передбаченими навчальним планом вишу. Представники двох країн висловили узгоджений намір створити орган співробітництва як підґрунтя для спільної діяльності українських і польських підприємців, науково-дослідних центрів, неурядових організацій, місцевих органів влади й інших суб'єктів і установ, залучених до польського й українського бізнес-середовища [94].

Слід зазначити, що, незважаючи на функціонування вищезгаданих транскордонних кластерів у сферах освіти, статистики й інформації, а також туризму, у Львівській області й Україні не було розроблено заходів зі зміцнення галузевого транскордонного співробітництва. Ще одним важливим кроком у розвитку польсько-українського ПГС стало відкриття 25 червня 2014 року економічного офісу Малопольської області у Львові. Проєкт було реалізовано Малопольською агенцією регіонального розвитку й Малопольським автономним краєм за співфінансування Малопольської регіональної операційної програми - дія 8.2 «Зміцнення позицій Малопольщі в європейській мережі співробітництва» на суму понад 1,5 млрд. злотих. Ключовою метою проєкту є сприяння постійному обміну даними між агенціями підтримки бізнесу й підприємствами, полегшення прямого контакту з підприємцями й підтримання міжнародних торговельних відносин у довгостроковій перспективі.

Малопольське представництво було відкрито в приміщенні Львівської торгово-промислової палати з метою надання інформації про місцевий ринок, пошуку економічних партнерів й польськими підприємцями [95]. 6 вересня 2014 року Генеральне консульство Республіки Польща у Львові з ініціативи уряду Львівської області, Львівської обласної ради й Львівської міської ради було створено «Університет українсько-польського прикордонного співробітництва». Проєкт «Українсько-польський університет

прикордонного співробітництва» було запущено для розв'язання практичних завдань у сферах економіки й енергоефективності, культури і туризму, освіти і науки, екології й рекреації, медицини і соціального захисту, охорони історичної й архітектурної спадщини [96]. «Університет українсько-польського прикордонного співробітництва» організовує свою діяльність у формі конференцій, семінарів, майстер-класів й виставок. Ще одним аспектом польсько-українського ПГС є транскордонна торгівля: функціонування малого (місцевого) прикордонного руху, започаткованого на польсько-українському кордоні в липні 2009 року, позитивно вплинуло на збільшення прикордонного руху й суми витрат українців у Польщі.

Підсумовуючи зазначимо, що економічні суб'єкти в межах ТКС по-перше, вони можуть отримати досвід підприємницької діяльності. По-друге, більшість із них - високоосвічені люди, яким довелося полишити професійну кар'єру, а високий рівень загальної освіти дає їм змогу швидко освоювати нові види діяльності. Згідно з інтерв'ю з підприємцями у Львівській області, багато хто з них починав із родин, які займалися нелегальною прикордонною торгівлею, й офіційно реєстрували свій бізнес після накопичення фінансового капіталу й досвіду [98]. Водночас нинішня ситуація в Україні не забезпечує умов для ефективної організації транскордонних ринків товарів і послуг, тобто організації прикордонної торгівлі у поєднанні зі спрощенням законодавчої бази й умов перетину кордону, а отже, для ефективної роботи малого бізнесу й його виходу з тіні У можна погодитися з Калатом. Одним із прикладів є Корчова Долина - безвізова зона на кордоні Підкарпатської області зі Львовом, де громадяни України можуть вільно переміщатися через кордон і повертати ПДВ на місці у спеціально встановлених пунктах Tax Free [57].

2.3. Оцінка ефективності транскордонного співробітництва між Україною й Польщею

Використання європейських форм і механізмів реалізації ТКС в українському контексті виявилось неефективним. Варто навести думку Е. Кіша про те, що ТКС - це не «європейська» організація, а «європейська» організація, і що ЦБС - це «європейська» організація. Кіш вказує на певну ідеалізацію досвіду «квазіуспішного євро регіону України» вітчизняними дослідниками й експертами й констатує, що «на жаль, у більшості публікацій ця ідеалізація проявляється з метою представити “кращі практики” такого транскордонного співробітництва в Україні» [113, с. 72-73].

На думку Л. Корольчука, економічна конвергенція в прикордонних регіонах слабка. Українське ТКС має «радіше декларативний характер» і не впливає на рівень соціально-економічного розвитку регіону [37]. Неабиякою мірою це пов'язано з відсутністю науково обґрунтованої теоретичної й методологічної бази для оцінки соціально-економічної ефективності СВС. При аналізі соціально-економічної ефективності СВС потрібно враховувати реалізацію ключових стратегічних цілей СВС за такими показниками:

а. Транскордонна конвергенція. Приклади досліджень конвергенції на основі даних можна знайти в роботах Бернарда і Дурлауфа (1995), Карліно і Міллса (1993) й Еванса (1997, 1998) [114]. Зближення рівня життя й економічного розвитку в прикордонних регіонах, що формують транскордонні регіони, справляє значний вплив на процес активізації ТКС: для вивчення ефективності ТКС у цьому дослідженні оцінювали транскордонну конвергенцію ключових соціально-економічних показників, таких як ВРП, рівень безробіття й заробітна плата. Це ключові показники, які дають змогу стверджувати, що соціально-економічний розвиток транскордонного регіону вирівнюється.

1) Регіональне валове виробництво. Згідно з неокласичним підходом, конвергенція відбувається в результаті економічного зростання, коли регіональні системи досягають відповідних рівноважних станів або коли

відбувається взаємна конвергенція. Такий підхід передбачає, що регіони з нижчими початковими показниками регіонального розвитку (абсолютна β -конвергенція) або більшим відривом від власного рівноважного стану (відносна β -конвергенція) демонструватимуть вищі темпи зростання. Крім того, наявність β -конвергенції є необхідною, але недостатньою умовою для σ -конвергенції, оскільки Е. Кутзулі й Н. Капулас емпірично встановили, що темпи зростання ВВП п'яти країн-членів ЄС за останні 30 років сходилися беззастережно [116]. На регіональному рівні одним із проявів транскордонної конвергенції можна вважати координацію і зміцнення взаємозв'язків між ВРП у регіонах, які межують: на думку М. Микули, обсяг валового регіонального продукту є одним із показників ефективності ТКС [7, с. 279]. Наша модель має такий вигляд (2.1):

$$GRP1=C(1)+C(2)*GRP2, \text{ де:} \quad (2.1)$$

$GRP(1; 2)$ – ВРП у регіонах 1 та 2 (в межах транскордонного регіону);

$C(1)$ – теоретичне значення ВРП без взаємозв'язку з іншим регіоном;

$C(2)$ – показує зміну значення ВРП при зміні ВРП іншого регіону на 1.

Дані, отримані під час дослідження, наведено в таблиці 2.2 (y - залежна змінна $GRP1$, x - незалежна змінна $GRP2$). На наведеному нижче графіку лінія регресії проходить через точку середнього значення x і y , тобто через координати (M_x , M_y); показник R^2 (коефіцієнт детермінації) показує, наскільки добре отримані дані (за шкалою Чеддока від 0 до 1) описують рівняння регресії, що відповідає відношенню помилки пояснення залежної змінної до загальної.

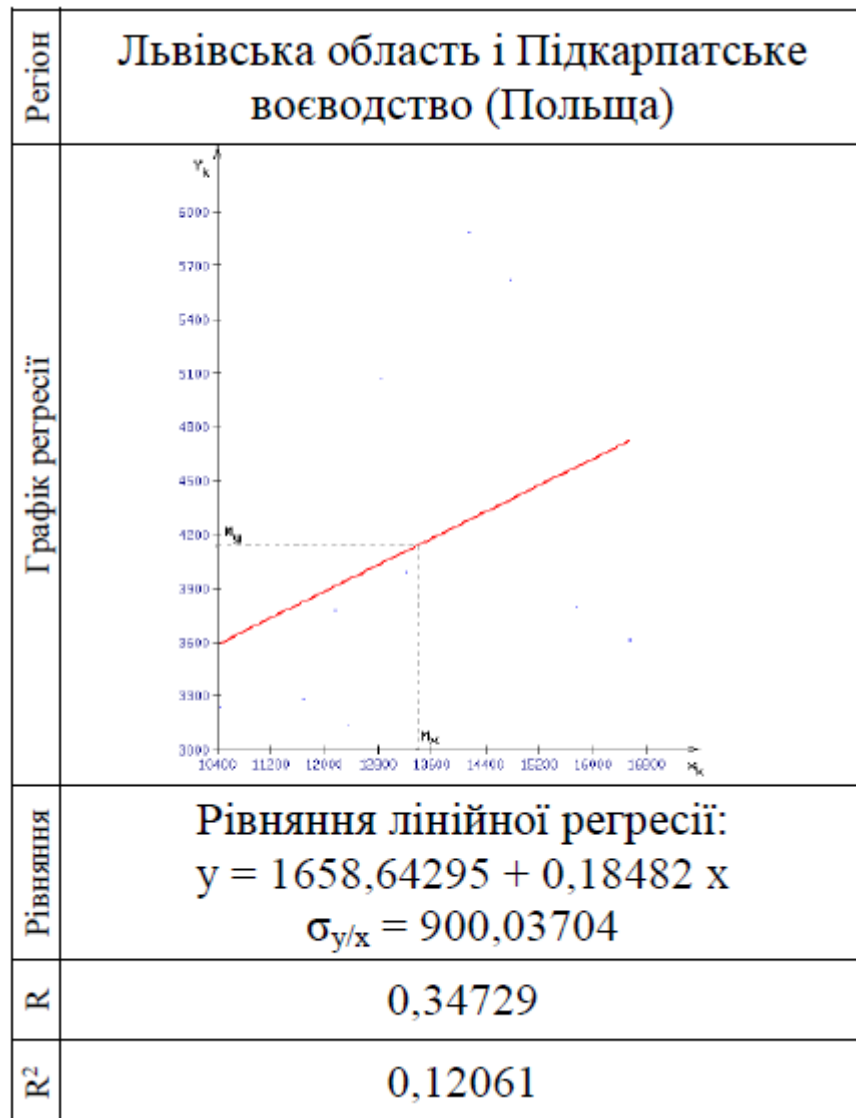

Рис. 2.2. Регресійний аналіз для транскордонної конвергенції валового регіонального продукту у 2014-2023 рр.

За: побудовано автором

У випадку ТКС між Львівським і Підкарпатським кантонами спостерігається слабка кореляція між рівнями ВРП ($R^2 = 0,12061 < 0,3$). Це можна пояснити «закритістю» й меншою інтегрованістю економічної системи Львівської й Підкарпатської областей, а також Польщі й України загалом. Наявність збіжних (або розбіжних) тенденцій у динаміці ВРП відображає не тільки загальний економічний стан транскордонних регіональних економік, а й регіональні органи місцевого самоврядування.

Слід зазначити, що він також свідчить про ефективність проведеної політики [117, с. 97].

2) Середня заробітна плата. Тенденція транскордонної торгівлі до вирівнювання факторних доходів зумовлює міжрегіональне вирівнювання заробітної плати. Згідно з Маастрихтським договором, «вирівнювання реальної заробітної плати між країнами й регіонами» вважається одним із проявів поглиблення й уніфікації загальної соціальної політики зі скороченням соціально-економічних відмінностей між регіонами ЄС [118].

Модель має такий вигляд (2.2):

$$WAGE1 = C(1) + C(2) * WAGE2,$$

де: WAGE(1; 2) - середньомісячна заробітна плата в регіонах 1 і 2 (у межах транскордонних регіонів),

C(1) - теоретичне значення заробітної плати, не пов'язане з іншими регіонами,

а C(2) - зміна заробітної плати при зміні 1 в інших регіонах.

На рис. 2.3 подано дані, отримані під час дослідження (у - залежна змінна WAGE1, х - незалежна змінна WAGE2). Аналіз показує, що у випадку Львова й Підкарпаття позитивна кореляція практично відсутня ($R^2 = 0,13033 < 0,3$). Динаміка заробітної плати в транскордонних регіонах Польщі не демонструє високий рівень схожості й інтеграції, тобто це не стосується регіонів України й Польщі [119]. Рівень трудової кооперації в українських і польських регіонах дуже низький (що додатково ілюструють показники конвергенції безробіття), відсутня скоординована співпраця, уніфікація соціальних видатків і соціального страхування.

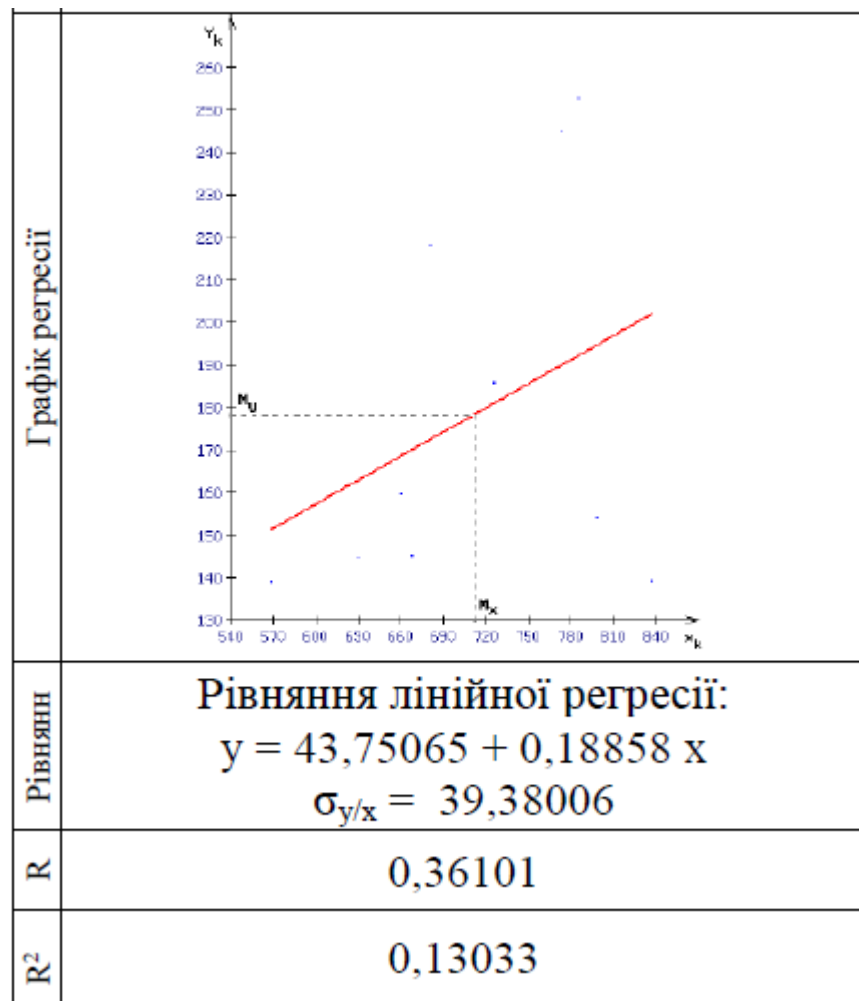

Рис. 2.2. Регресійний аналіз для транскордонної конвергенції середньомісячної заробітної плати у 2014-2023 рр.

За: побудовано автором

3) Зареєстроване безробіття. Згідно зі статистикою, протягом десяти років після підписання Маастрихтської угоди рівні безробіття в обстежених країнах-членах ЄС сходилися на високому рівні [37]. Створення нових можливостей працевлаштування для громадян є найважливішим досягненням ТКС у сфері зайнятості. Процес конвергенції в секторі зайнятості на ринку праці, з одного боку, значно покращує рух робочої сили в транскордонних регіонах, а з іншого - неминуче призводить до уніфікації заходів регулювання ринку праці й політики зайнятості [102, р. 70]. Водночас визначення й порівняння рівнів безробіття в транскордонних регіонах

ускладнюється відмінностями в системах реєстрації й джерелах даних про професійну діяльність населення.

Наша модель має такий вигляд (2.3):

$$UNEMP1 = C(1) + C(2) * UNEMP2,$$

де: $UNEMP(1;2)$ - рівень зареєстрованого безробіття в регіонах 1 і 2 (у межах транскордонного регіону),

$C(1)$ - теоретичне значення рівня безробіття без кореляції з іншими регіонами,

$C(2)$ - рівень безробіття в іншому регіоні 1. зміна під час зміни рівня.

Дані, отримані під час дослідження, подано на рис. 2.3 (у - залежна змінна $UNEMP1$, x - незалежна змінна $UNEMP2$).

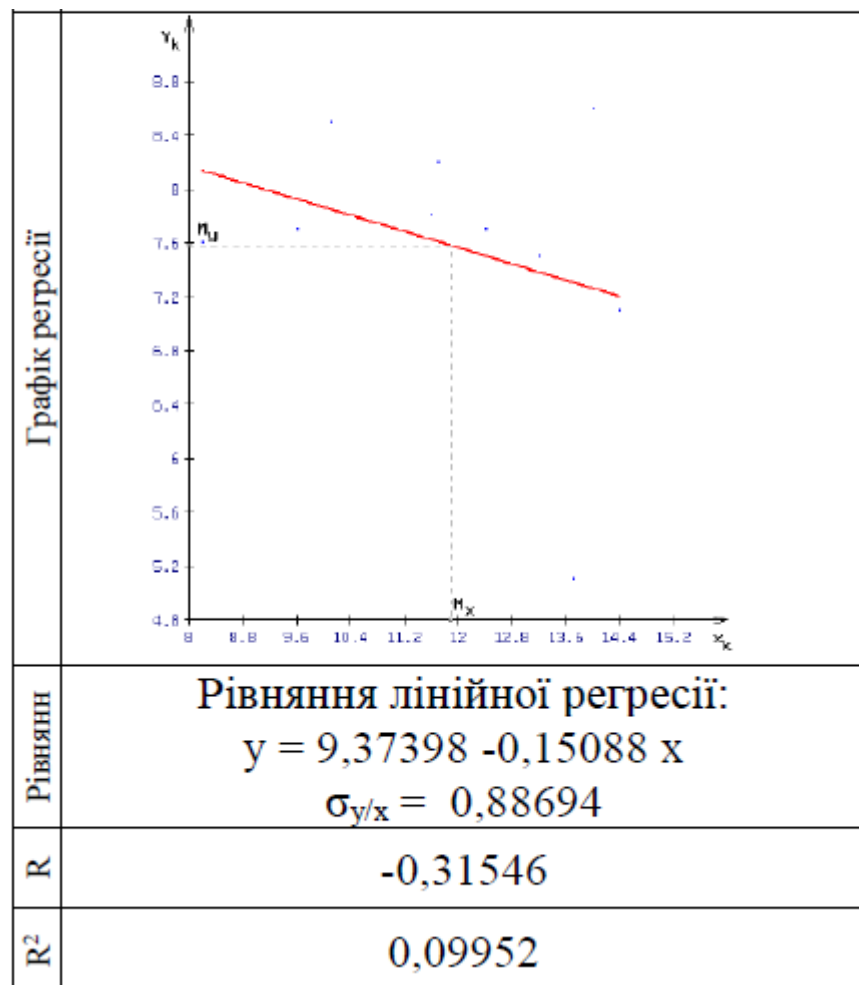

Рис. 2.3. Регресійний аналіз для транскордонної конвергенції зареєстрованого безробіття у 2014-2023 рр.

За: побудовано автором

Як видно з цієї й попередніх моделей, у випадку Львівської й Підкарпатської областей кореляційний зв'язок між рівнями зареєстрованого безробіття слабо виражений ($R^2 = 0,09952 < 0,3$, кореляція $-0,31546$). Коментуючи недостатню конвергенцію рівнів безробіття між досліджуваними регіонами, здебільшого між Львівською й Підкарпатською областями, слід зазначити, що неможливо забезпечити стабільність номінальної й реальної конвергенції, якщо вона не супроводжується інституціональною конвергенцією, тобто гармонізацією економічних інститутів і практики,

Два ключові чинники, які були виявлені як суттєві під час проведення економетричного дослідження, - це вплив на залучення ПІІ із сусідніх країн і вплив на обсяг торговельних операцій із сусідніми країнами. Це статистичні дані, доступні в усіх місцевих статистичних управліннях у досліджуваних транскордонних регіонах.

4) Зовнішні ПІІ. Перша модель, яку необхідно дослідити, - це вплив грантів на розвиток ТКС на зовнішні ПІІ із сусідніх країн. ПІІ в регіон від транскордонних партнерів й їхня динаміка є одним із ключових критеріїв оцінювання ефективності ТКС, згідно з програмою ТКС (спрямовані кошти, які використовуються для реалізації проектів у роки, що настають за програмним періодом), «збільшення суми гранту дає змогу реалізувати масштабні інвестиційні проекти» [15]. ПІІ є важливим фактором розвитку транскордонних регіонів і можуть стати можливістю для сприяння економічному розвитку транскордонних регіонів. В Постанові Кабінету Міністрів України № 1088 від 1 грудня 2010 р. й у Національній програмі розвитку ТКС, затвердженій [121], «розбудову інфраструктури в прикордонних регіонах» названо одним з ключових завдань державної підтримки ТКС.

О. Сазонова також пропонують використовувати показник ПІІ для аналізу транскордонних фінансово-економічних відносин і виокремлювати його під іншим терміном - «транскордонні інвестиції». На думку вчених, це

«найважливіший показник для оцінки ефективності залучення іноземного капіталу в (транскордонні) регіони». Ці інвестиційні ресурси вкладаються у значні виробничі активи і мають безліч непрямих позитивних ефектів, таких як додаткова зайнятість, податкові надходження, розвиток інфраструктури, технологій й управлінського потенціалу» [122].

На нашу думку, за умови ефективного управління й раціонального використання коштів бенефіціарами, грантові проєкти ЦБС можуть вплинути на залучення ПІІ в регіон таким чином:

- створення центрів підтримки бізнесу (зокрема інформаційних центрів); спрощення ведення бізнесу в регіоні;
- формування транскордонних кластерів й спільних підприємств; розвиток туристичного сектору;
- розвиток соціальних сфер й підвищення рівня життя; - покращення прикордонної інфраструктури й доступу до регіону;
- покращення інформованості про регіон; культурне й гуманітарне співробітництво.

Гіпотеза дослідження полягала в тому, що реалізація спільних транскордонних проєктів може справити позитивний вплив на розвиток ПІІ в транскордонному регіоні (з огляду на відсутність інших змінних у моделі, це було зроблено для вивчення значущості фактора грантів). Модель впливу залучених грантів на ПІІ має такий вигляд:

$$ПІІ = C(1) + C(2) * ГРАНТИ,$$

де: ПІІ - ПІІ із сусідніх країн у регіон;

Гранти - гранти, отримані регіоном на розвиток ТКС (через програми ENPI, TACIS й Interreg);

C(1) - приплив ПІІ за відсутності грантової підтримки на розвиток ТКС;

C(2) - якщо кошти, зібрані на розвиток ТКС, збільшилися на 1, вказує на зміну ПІІ.

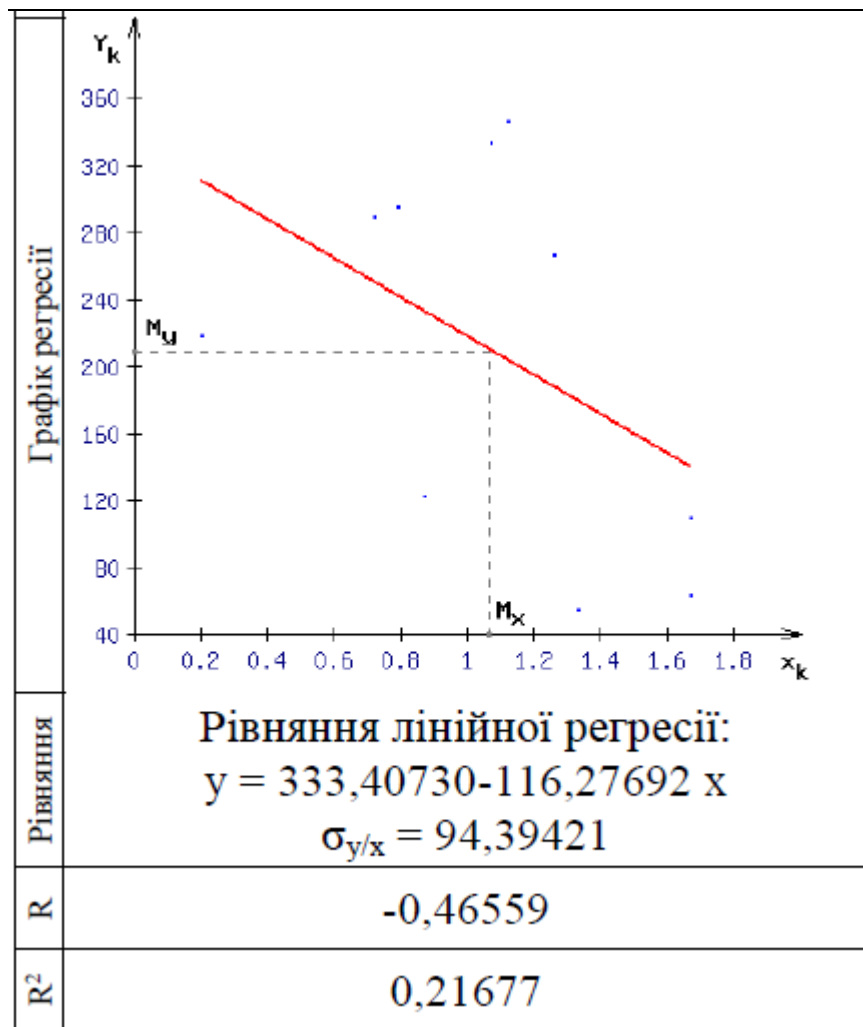

Рис. 2.3. Регресійний аналіз для транскордонної конвергенції залучених транскордонними регіонами грантів у 2014-2023 рр.

За: побудовано автором

Таким чином, хоча соціально-економічний розвиток транскордонного регіону не можна приписати виключно ТКС і пояснити лише ним, дослідження показує, що в транскордонному регіоні Любуського Підкарпаття за досліджуваний період найефективніші показники соціально-економічного розвитку (ВРП і рівень заробітної плати) в ЄС. Маємо свідчення транскордонної конвергенції й позитивного впливу реалізації транскордонних проєктів на товарообіг. Реалізація проєктів, що фінансуються коштом грантів, розвиток інфраструктури, обмін людьми, агенції з підтримки бізнесу, ефективне управління транскордонними

програмами, відсутність тарифних бар'єрів сприяють ефективному переміщенню товарів, послуг, капіталу й людей через кордон.

Висновки до розділу

1. Розглядаючи приклади співробітництва Львівської й Підкарпатської областей стосовно прикордонних регіонів Польщі й України, слід зазначити, що практично за усіма показниками польські показники значно перевищують українські у 2-4 рази (на початку 1990-их років ці 2 показники були майже ідентичними). Чисельність зареєстрованих підприємств майже у десять разів вища на польській стороні кордону, ніж на українській. Окрім того, інтенсивний ефективний розвиток бізнес-інфраструктури (технопарки, бізнес-інкубатори, сервісні системи тощо), комунікаційної, освітньої, соціальної інфраструктури підвищив рівень інвестиційної привабливості прилеглих регіонів, сприяв втіленню інноваційних моделей розвитку й зростанню рівня конкурентоспроможності.

2. Польща сьогодні - ключовий торговельний партнер Львівської області (близько 25,0 % експорту й 27,0 % імпорту станом на початок 2023 року) й інвестор (31,0 %). ПІІ з Польщі передусім спрямовані у фінансовий, виробничий, оптовий й роздрібний сектори. Найбільш значущі польські ПІІ у Західній Україні - у компанії із виробництва лакофарбових матеріалів – ТОВ «Снежка-Україна», виробництва пакувальної продукції ТОВ «Кен-Пак» (місто Яворів), заводі ВАТ «Червоноградський завод металоконструкцій», спільному підприємстві «Червоноград». Також присутні інвестиції польських банків до фінансового сектору Львівської області й України загалом: банк «РКО ВР S.A. має частку в ПАТ “Кредобанк”, а компанія Getin Holding – у ПАТ “Ідея Банк” (Львів)».

3. Нині Україна має найбільш розвинутішу мережу ТКС й міжрегіонального співробітництва саме з Польщею. Мережа є найбільш розвиненою. Між Україною й Польщею сьогодні діє близько 450 угод щодо співпраці на регіональному й місцевому рівнях, а з 1993 року на кордонах

України сформовано 10 єврорегіонів, зокрема два із Польщею (Бузький єврорегіон і Карпатський єврорегіон). Окрім того, на польсько-українському кордоні були сформовані три транскордонні кластери, що функціонують у сферах суспільства, туризму і науки: транскордонний кластер статистики й наукової інформації «Інфостат Україна-Польща», транскордонний туристичний кластер «Польща-Білорусь-Україна» і транскордонний інноваційний кластер. Опис процесу впливу форм ТКС на рівень соціально-економічного розвитку польсько-українського транскордонного регіону, втілення українською стороною системи прикордонної інфраструктури, що фінансується Євросоюзом, і конкретні екологічні й соціальні проблеми в межах проєктів ТКС заслуговують на увагу. Однак це безсистемні й поодинокі історії успіху, що у результаті не призвели до формування й впровадження в Україні високоефективної моделі ТКС, що здатної сприяти ефективному соціально-економічному розвитку прикордонних областей. ТКС доволі часто реалізується без належної підтримки зі сторони адміністративної системи й запровадження концепції субсидіарності й децентралізації, практичні механізми фінансування ТКС коштом місцевих й державного бюджетів України нажалі практично не функціонують.

РОЗДІЛ 3

ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ ТРАНСКОРДОННОГО СПІВРОБІТНИЦТВА УКРАЇНИ В УМОВАХ ПОГЛИБЛЕННЯ ЄВРОІНТЕГРАЦІЇ

3.1. Перспективні напрями розвитку транскордонного співробітництва

Результати економетричних досліджень підтверджують, що реалізація транскордонних проєктів у рамках ЄС чинить позитивний вплив на соціально-економічний розвиток прикордонних регіонів за рахунок залучення транскордонних прямих інвестицій й збільшення зовнішньоторговельного обороту, а також демонструють ефективну транскордонну конвергенцію показників соціально-економічного розвитку. Реалізація проєктів, що фінансуються коштом грантів, розвиток інфраструктури, обмін людьми, агенції з підтримки бізнесу, ефективне управління транскордонними програмами й відсутність транскордонних тарифних бар'єрів сприяють ефективному руху товарів, послуг, капіталу й людей у транскордонних регіонах у рамках Євросоюзу. Водночас безсистемний успіх за обмежених коштів не призвів до створення ефективно функціонуючої моделі ТКС для України, яка могла б сприяти підвищенню рівня життя й ефективному соціально-економічному розвитку прикордонних регіонів. Оцінюючи соціально-економічну ефективність ПМР у Львівській області й в Україні загалом, можна погодитися з Е. Кішем, який зазначає, що вітчизняні дослідники й експерти дещо ідеалізували досвід «квазіуспішного єврорегіону України». На думку Л. Корольчука, ТКС має радше декларативний характер і суттєво не впливає на поліпшення соціально-економічного розвитку регіону [37].

Складність процесів і явищ, що спостерігаються нині в транснаціональному просторі України, зумовлює актуальність розроблення й реалізації національної політики в галузі ПГС; неефективне використання

організаційних й економічних механізмів розвитку ПГС потребує подальшої адаптації для України.

На нашу думку, для підвищення соціально-економічної ефективності ПГС в Україні доцільно передбачити впровадження низки організаційних й інституційних інструментів, спрямованих на подолання наявних бар'єрів і максимальне використання потенціалу співробітництва. Для цього необхідно покращити політичне, законодавче й організаційне середовище ТКС, враховуючи позитивний досвід країн-членів ЄС, і зробити такі кроки:

1. Спростити митні процедури й привести рівень прикордонного руху й імпорто-експортних операцій у відповідність до стандартів ЄС. Прикордонний контроль має ґрунтуватися на чіткому національному законодавстві й угодах між сусідніми країнами. Водночас у контексті транскордонного переміщення товарів цей фактор являє собою серйозну перешкоду для ТКС ЄС-Україна. За різними оцінками, вартість торговельних процедур становить 4-5 % від загальної вартості торгівлі, що приблизно еквівалентно середньому імпортному тарифу на промислові товари в промислово розвинених країнах (3,8 %). Згідно з рейтингом сприяння торгівлі «Управління кордонами», складеним Всесвітнім економічним форумом у 2023 році, Україна посіла 95-те місце (зі 136 країн), що дещо вище за минулорічну позицію.

Якість обслуговування прикордонного руху погіршилася через невідповідність проєктної й фактичної пропускної спроможності міжнародних автомобільних пунктів пропуску (МАПП) і перевантаження. У результаті черги транспортних засобів на митних пунктах пропуску можуть сягати кількох кілометрів, а час зупинки одного транспортного засобу на кордоні може становити кілька днів [129]. Тому Кабінету Міністрів України слід підписати угоди із сусідніми країнами-членами ЄС й вжити заходів щодо реконструкції або будівництва нових існуючих міжнародних й регіональних пунктів пропуску; ефективний й надійний кордон і митниця - ключовий елемент успішного розвитку ЦБС й елемент європейської безпеки,

Необхідно забезпечити екологічний, фітосанітарний й інші види контролю, приділяючи особливу увагу їхньому правильному розташуванню й забезпеченню під'їзними шляхами, сучасним обладнанням і навчанням відповідного персоналу, а також забезпечити їхнє функціонування. Крім того, уряд має узгодити пріоритети спільного управління й співробітництва в галузі управління людьми, товарами і транспортними засобами на міжнародних контрольно-пропускних пунктах і можливості фінансування (або співфінансування з міжнародними партнерами) з метою усунення перешкод для реалізації проєктів ТКС й ефективного використання ресурсів і коштів, отриманих від ТЕС необхідно розробити законопроект, спрямований на скорочення списків і спрощення процедур митного оформлення й управління людьми, товарами.

2. Особливого значення набуває боротьба зі зростаючим припливом контрафактної продукції через значну різницю в рівні цін на товари (особливо тютюн і алкоголь) в Україні й сусідніх країнах; навіть значна лібералізація тарифних ставок на імпорт з ЄС не усунула проблему широкого маніпулювання тарифною вартістю товарів і контрабандної діяльності в Україні [82]. Тінізація транскордонної торгівлі супроводжується такими загрозами й ризиками:

- погіршення стану внутрішнього ринку споживання; - зниження конкурентоспроможності вітчизняних виробників;
- реалізація контрафактної продукції неналежної якості;
- погіршення іміджу України як транзитної країни й ускладнення процесу інтеграції України до ЄС;
- збільшення обсягів тіньового бізнесу в цілому та, як наслідок, економічні втрати бюджету України й державних підприємств. зниження конкурентоспроможності вітчизняних виробників;
- реалізація контрафактної продукції неналежної якості;
- погіршення іміджу України як транзитної країни й ускладнення процесу інтеграції України до ЄС [131, 132].

Іншим аспектом тінізації транскордонної торгівлі є корупція на митниці. Порівняння митної статистики України й Республіки Польща свідчить про значні розбіжності в даних. Наприклад, лише за перший квартал 2023 року різниця становила 213,3 млн доларів США, або 4% на користь останньої. У польських даних різниця становила 213,3 млн доларів США, або 30,4% (дані для країн-експортерів були прийняті за 100%). Державна фіскальна служба України (ДФС) пояснює, що такі розбіжності мають переважно «об'єктивний й методологічний характер», тобто пов'язані з використанням різних систем товарного статистичного обліку - загальної статистичної системи Євростату й спеціальної системи обліку зовнішньої торгівлі Державної фіскальної служби України (ДФС). При цьому ДФС вказує на низку митних операцій сумнівного характеру [133].

Варто також зазначити, що стихійні прикордонні ринки, кіоски й невеликі магазини в країні часто функціонують без повного пакету дозвільних документів, дотримання санітарних норм й належного рівня обслуговування клієнтів, що погіршує враження іноземців, у тому числі підприємців, про перебування в Україні й її імідж як транзитної країни. Як зазначає Т. Васильців [82], структура ТКС в Україні є неповною порівняно з країнами-членами ЄС, а примітивні форми торгівлі (човникова торгівля) й переміщення людей (нелегальна трудова міграція) є домінуючими, що призводить до багатьох супутніх проблем, таких як черги на кордоні, корупція, складнощі в отриманні паспортів й віз. Заходи з детінізації торгівлі й боротьби з контрабандою в ЄС призвели до створення торговельно-логістичних центрів на прикордонних територіях.

3. Покращення інвестиційного клімату й усунення адміністративних бар'єрів. На думку польських підприємців, найважливішими бар'єрами для ведення бізнесу через кордон з Україною є корупція, низький рівень безпеки, бюрократія й нестабільність правового регулювання [134]. На основі дослідження інвестиційного клімату в прикордонних регіонах України В. Герзанич визначив низку негативних факторів, які суттєво перешкоджають

залученню прямих й портфельних іноземних інвестицій. До таких факторів належать:

- нестабільна економічна й політична ситуація в країні;
- високий рівень корупції; значний обсяг тіньової економіки (дозвільна система, діяльність контролюючих й автономних органів, отримання паспортів й віз, переміщення товарів через митні кордони України);
- часті зміни в антимонопольному законодавстві;
- часті випадки адміністративного втручання державних органів у діяльність інвесторів й їхніх партнерів в Україні;
- нецільове використання технічних й інших засобів виробництва, наданих іноземними інвесторами своїм українським партнерам [135, с. 192].

Згідно з рейтингом Світового банку «Ведення бізнесу» (Doing Business), у 2023 році Україна посіла 83-тє місце (зі 189 країн), піднявшись на чотири позиції порівняно з попереднім роком [136]. Експерти Світового банку зазначають, що ключовою реформою, яка сприяла підвищенню рейтингу, стало спрощення реєстрації бізнесу.

Згідно з опитуванням, підприємці західного регіону України називають боротьбу з корупцією й усунення бюрократичних перешкод для ведення бізнесу першочерговими заходами органів державної влади для розвитку й підтримки бізнесу в регіоні (47,1% й 46,8% серед усіх можливих заходів, відповідно). Крім того, окрім прямої вигоди від корупції, дозвільні процедури часто використовуються як інструмент недобросовісної конкуренції, створюючи штучні бар'єри для доступу МСП до ринку, лобіюючи таким чином інтереси великих та/або високопоставлених компаній [82].

4. Податкові пільги для МСП. З метою створення сприятливого бізнес-середовища, здатного стимулювати ділову активність населення прикордонних регіонів України, сприяти притоку прямих іноземних інвестицій й забезпечити розвиток бізнесу, слід ініціювати внесення змін до національного законодавства у сфері державного регулювання

підприємництва з метою запровадження диференційованого (пільгового) підходу до системи оподаткування, запровадження диференційованого (преференційного) підходу до оподаткування, дозвільних процедур й доступу до державних послуг і ресурсів для суб'єктів з низьким рівнем соціально-економічного розвитку. На думку Н. Колінько, найбільш прийнятним рішенням для розвитку підприємництва в прикордонних регіонах України є відновлення пільг спеціальних економічних зон (СЕЗ) [137]. Слід зазначити, що національне законодавство про СЕЗ характеризується правовою неузгодженістю, непрозорістю, невідповідністю законодавству ЄС й відсутністю дієвих механізмів захисту прав інвесторів, що є однією з головних причин низької ефективності функціонування СЕЗ у прикордонних регіонах зокрема й в Україні загалом. Це унеможлиблює розвиток СЕЗ як інструментів розвитку бізнесу, інвестиційної й регіональної політики.

5. Адміністративна децентралізація в ТКС. Проблеми, які виникають при започаткуванні ТКС із сусідніми країнами в прикордонних регіонах України, значною мірою пов'язані з особливостями адміністративної системи: реалізація проектів ТКС значною мірою залежить від центральних рішень, які часто приймаються місцевою владою в країнах ТКС. Зокрема, місцеві органи влади в Закарпатті були змушені звертатися безпосередньо до органів влади ЄС у Брюсселі для просування кількох проектів співпраці [140].

Вузька сфера повноважень регіональних і місцевих органів влади й місцевого самоврядування фактично позбавляє регіони організаційних і фінансових ресурсів для вирішення проблем і викликів, у тому числі у сфері міжнародного співробітництва. Тому першочерговим завданням наразі є узгодження національних інтересів й пріоритетів всередині держави; з точки зору транскордонного співробітництва, інтеграція «знизу-вгору» тісно пов'язана із запровадженням принципу субсидіарності в Договорі про ЄС. Преамбула Договору передбачає «створення 139 міцніших зв'язків між народами Європи, де рішення приймаються на основі субсидіарності й на

рівні, найближчому до громадянина»[141]. На думку В. Дельгачева, відсутність реальних прав місцевої автономії, низький експортний потенціал й невирішеність соціально-економічних проблем у прикордонних прикордонних регіонах України були нав'язані «зверху».

Єврорегіони, визначені як ключова форма транскордонного співробітництва в Законі України «Про транскордонне співробітництво», насправді є не організаціями, які координують спільний розвиток транскордонних регіонів, а організаціями, які фінансують й збирають інформацію для транскордонних проектів. Участь громади в українських єврорегіонах представлена обласною владою, обласною державною адміністрацією (формально установчі документи підписані обласним парламентом, але поточну діяльність здійснюють переважно структурні підрозділи обласної державної адміністрації) [7].

Водночас Мадридська конвенція визначає транскордонне співробітництво як співробітництво між регіональними громадами, переважно представленими як державними, так і неурядовими організаціями. В Україні транскордонне співробітництво - це в кращому випадку співпраця на рівні органів державної влади. Ключова роль відводиться державним представництвам за участю адміністрації, які не пов'язані з проектними групами, аналітичними центрами, неурядовими організаціями чи іншими представницькими органами місцевого самоврядування (рис. 3.1) На думку В. Дельгачева, недосконалість законодавства про місцеве самоврядування й відсутність досвіду транскордонного співробітництва сприяли черговій імітації транскордонного співробітництва, сприяли черговій імітації цієї форми європейської інтеграції [124].

Для прикордонних регіонів України особливо цінним є польський досвід розвитку місцевих громад, який вже впроваджений у кількох населених пунктах. Адаптація цього досвіду є результатом співпраці у транснаціональному просторі, як на рівні місцевих громад, так і особливо на рівні міжособистісних стосунків.

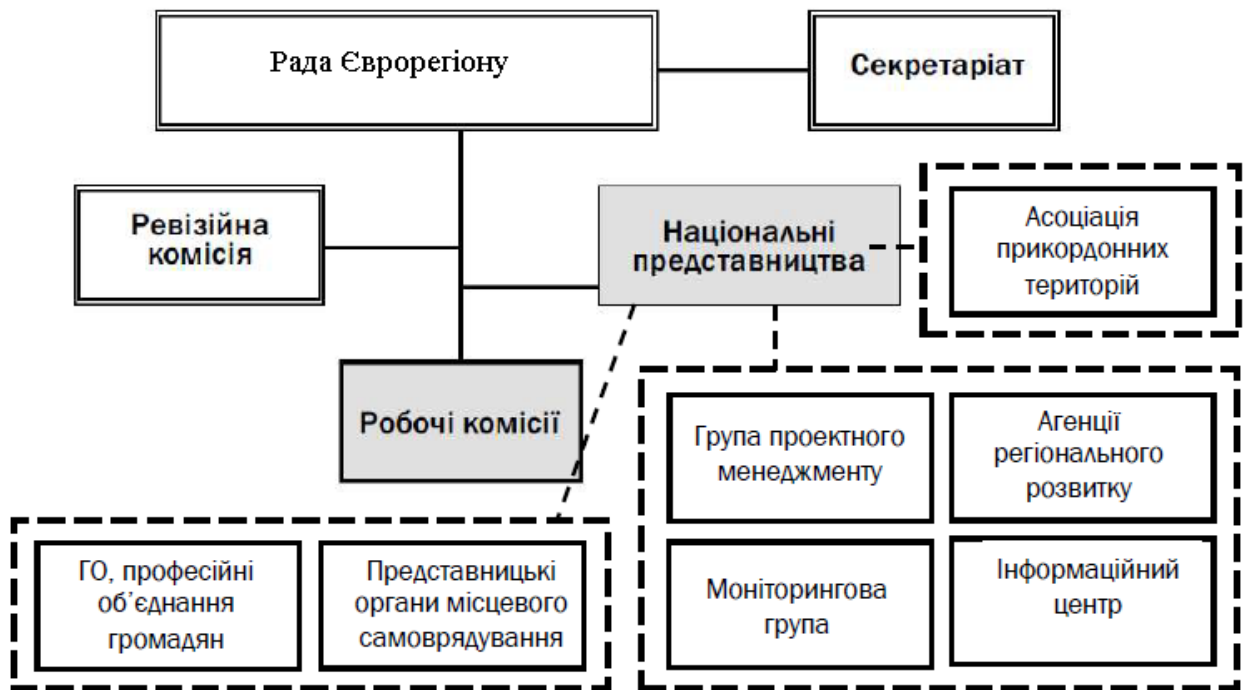

Рис. 3.1. Концептуальна схема організації діяльності єврорегіонів за участю українських областей

За: [42]

6. Децентралізація коштів програми ТКС й співфінансування спільних транскордонних проектів. Як зазначалося вище, ключовим принципом фінансової підтримки ЄІСП транскордонних ініціатив, особливо тих, що стосуються розвитку транскордонного бізнесу й інфраструктури, є співфінансування. Однак, в нинішніх умовах фінансова підтримка спільних транскордонних проектів з боку українських урядів й місцевих органів влади практично відсутня, а питання належного фінансування проектів транскордонного співробітництва є особливо актуальним у зв'язку з Постановою Верховної Ради України № 1242-V від 27 червня 2007 р. «Про Угоду між Кабінетом Міністрів України й Європейським Союзом про співробітництво у сфері транскордонного співробітництва й розвитку». Про рекомендації парламентських слухань на тему: «Про поглиблення співробітництва між Україною й ЄС у рамках єврорегіону й перспективи розвитку транскордонного співробітництва» [146], набуває особливого значення.

Таким чином, для зміцнення польсько-українського транскордонного співробітництва необхідно подолати складну історичну спадщину, упередження й негативні стереотипи. Бар'єрами на шляху ефективної співпраці є:

- соціокультурна дистанція, відмінності в менталітеті, мовні бар'єри;
- брак транскордонної регіональної обізнаності;
- негативні національні й регіональні стереотипи;
- часто невиправдані очікування мешканців щодо практичних результатів транскордонного співробітництва.

3.2. Механізми підвищення соціально-економічної ефективності транскордонного співробітництва

Інтеграція України з країнами-членами ЄС є багаторівневим процесом, де «можуть бути використані методи інтеграції (структурні або галузеві), що базуються на конкурентних перевагах галузей або груп галузей й певної території», навіть якщо дані переваги сформовані адміністративно. Таким чином, розвиток галузевої інтеграції потребує спеціальних механізмів міжгалузевого співробітництва на регіональному й транснаціональному рівнях, а управління цим процесом має поєднувати «регулювання» й реальну інтеграцію [147, с. 159]. Як зазначалося вище, наразі на українсько-польському кордоні діють три транскордонні кластери у сфері освіти, статистики й туризму. Інші регіони також розпочали ініціативи зі створення транскордонних кластерів на своїх кордонах з ЄС. Зокрема, є перспективи формування деревообробного й меблевого кластерів у межах одного або декількох транскордонних регіонів, зокрема прикордонних регіонів Польщі, Словаччини, Угорщини й Румунії, в яких беруть участь Закарпатська, Львівська й Івано-Франківська області України [155].

У Закарпатській області також розробляється проект транскордонного логістичного кластеру (Програма створення транскордонного транспортно-логістичного центру як структурної одиниці інноваційного кластеру в

Закарпатській області затверджена розпорядженням голови облдержадміністрації від 22 квітня 2022 року № 175 №). Діяльність таких кластерів може охоплювати Закарпатську область України, область Заболъч-Затомар-Берег Угорщини, Кошицький край Словаччини й Сатумарський край Румунії. В Івано-Франківській області, відповідно до проекту Національної стратегії створення й управління транскордонними кластерами, пропонується дві транскордонні кластерні ініціативи:

- 1) транскордонний лісовий кластер (частина Карпатського прикордонного регіону України й сусідніх країн);
  - 2) транскордонний туристично-рекреаційний кластер (також в Україні);
  - 3) транскордонний туристично-рекреаційний кластер (також в 2) транскордонний туристично-рекреаційний кластер (також на території України й частини карпатського прикордонного регіону сусідніх країн).
- Наразі жоден з них не функціонує.

У Чернівецькій області концепція Державної програми розвитку транскордонного співробітництва на 2021-2025 роки передбачала можливість створення транскордонного туристичного кластеру на основі мережі регіонів-переможців Всеукраїнського конкурсу «Сім чудес України». Діяльність з розвитку транскордонного кластеру мала здійснюватися з використанням потенціалу євро регіону «Плутон Верхній» (Україна, Молдова й Румунія). Інша кластерна ініціатива, українсько-румунський Перший сільськогосподарський кластер, була започаткована у 2009 році в Чернівецькій області. Запланована територія кластеру включає Чернівецьку область, сусідні Хмельницьку, Тернопільську й Івано-Франківську області (Україна), повіти Ботокан і Сучава (Румунія) й Молдову. Цілями діяльності кластеру є підвищення інноваційного рівня сільськогосподарської діяльності, покращення інвестиційного клімату для галузей кластеру, розробка механізмів підтримки інноваційної діяльності підприємств з боку регіональних органів влади й органів місцевого самоврядування, створення

системи професійного розвитку людських ресурсів для агропромислового комплексу в регіоні.

Таким чином, кластерні обміни у транскордонному просторі ще не набули повного застосування й поширення в Україні, а вищезгадані ініціативи транскордонного кластерного співробітництва залишаються переважно на проектній стадії. Водночас, підтримка формування й розвитку транскордонних кластерів відповідає цілям децентралізації в Україні, а її практична реалізація має ґрунтуватися на поетапному підході, пристосованому до українських реалій. За такого підходу використання конкретних інструментів на кожному етапі має залежати від прогресу, досягнутого в процесі структурних перетворень; деякі країни-члени ЄС успішно обрали шлях розвитку, зосередившись на залученні прямих іноземних інвестицій й розвитку експорту на ранніх етапах, а на більш пізніх - на інноваціях й модернізації. Багато країн досягли цього. Тим не менш, міжнародний досвід показує, що не всі географічні концентрації підприємств й організацій можуть бути об'єднані в кластери, а переваги, пов'язані з розвитком кластерів, не виникають автоматично у всіх випадках. Для створення кластеру мають існувати певні передумови, такі як структурні характеристики (новоствореного) кластеру, що підлягає підтримці, культура співпраці й відповідні рамкові умови. Ці фактори слід враховувати при відборі кластерів й розробці механізмів їх підтримки і фінансування [156]. Слід звернути увагу на розробку й створення подібних структур в Україні й залучення вітчизняних компаній до процесу формування транскордонних кластерів. Це дозволить підвищити рівень конкурентоспроможності регіону, залучити інвестиційні потоки, впровадити новітні технології, інновації й інформаційні ресурси на виробничих підприємствах регіону, підвищити конкурентні переваги, збільшити обсяги виробництва й покращити якість продукції при мінімальних ресурсних витратах [30].

З метою стимулювання регіонального економічного розвитку бажано прискорити розробку й впровадження національної програми формування й

розвитку транснаціональних кластерів в Україні. Така програма має базуватися на цільовому підході до створення й зміцнення організаційної спроможності структур управління кластерами на регіональному рівні. Такі структури управління кластерами повинні об'єднувати ключові зацікавлені сторони з приватного й державного секторів, а також академічних кіл для надання таких послуг, як розвиток бізнесу й консультування, підтримка підприємництва й інновацій, а також розвиток відповідних навичок й інфраструктури. Крім того, програма повинна передбачати чіткі механізми координації (наприклад, спільний брендинг, навчання для кластерних організацій) для створення синергії між регіональними кластерами [157].

Програма може розпочатися з підтримки обмеженої кількості пілотних кластерів. Це дало б швидкий ефект, підвищило б обізнаність як на регіональному, так і на центральному рівнях, а також забезпечило б практичний досвід, необхідний для впровадження програми в більш широких масштабах. Враховуючи поетапний підхід, програма повинна охоплювати весь життєвий цикл кластера. Підготовчий етап є відправною точкою і передбачає зобов'язання зацікавлених сторін завершити необхідну аналітичну й концептуальну роботу і створити структуру управління кластером. Це включає, зокрема, аналіз потреб, діагностику кластера, розробку стратегічного бачення, плану дій й організаційної концепції. Етап створення (запуску) передбачає фактичне заснування кластерної організації, ініціювання плану дій й надання фінансування для надання конкретних послуг. Крім того, слід також підтримувати фазу зростання й зміцнення новостворених й існуючих кластерів. На цьому етапі слід розширювати й поглиблювати портфель послуг й видів діяльності кластера. Особливу увагу слід приділяти інноваціям, розвитку навичок й інфраструктурним проектам.

Програми підтримки транскордонних кластерів повинні базуватися на кращому розподілі праці між приватним і державним секторами й державними рівнями і можуть слугувати моделлю для майбутніх ініціатив зі

сприяння регіональному й транскордонному підприємництву. Функції Ради міністрів включають:

- залучення міжнародних фондів для програм підтримки кластерів;
- критерії відбору регіональних кластерів для участі в програмі за погодженням із зацікавленими сторонами (наприклад, сектори, пропоновані послуги, кількість і склад членів кластера);
- фінансування на конкурсній основі: команди з регіону (державні, приватні й академічні) виявляють спільну зацікавленість і беруть на себе відповідальність за реалізацію запропонованих кластерних заходів;
- збір й управління коштами. Ці завдання можуть координуватися уповноваженими посадовими особами в Міністерстві економічного розвитку і торгівлі і не потребують створення нового департаменту або агентства [157].

Враховуючи ситуацію в Україні, видається доцільним розпочати процес підтримки формування регіональних (транскордонних) кластерів з обмеженої кількості пілотних кластерів, скажімо, з п'яти, і паралельно розпочати підготовку масштабної програми підтримки. Поточна економічна ситуація в Україні настійно вимагає, щоб результати програми підтримки стали видимими якнайшвидше.

Враховуючи міжнародний досвід, а також виклики й можливості української економіки, пілотні кластери повинні продемонструвати великий потенціал для інтернаціоналізації (залучення інвестицій, у тому числі транскордонних, просування експорту й диверсифікації), створення робочих місць, розвитку навичок, інновацій й модернізації. Вони також повинні мати достатню критичну масу й географічну концентрацію (особливо в транскордонних регіонах) для створення синергії й залучення інвестицій. Збалансоване поєднання МСП й великих підприємств регіонального значення може забезпечити міцну основу для транскордонних кластерів. Кластери, в яких домінують великі державні підприємства з недостатньою кількістю інноваційно орієнтованих МСП, або ініціативи, спрямовані на

підтримку секторів, де компанії географічно розпорошені, навряд чи матимуть бажаний ефект. У таких випадках більш перспективними є заходи з інших сфер економічної політики (наприклад, модернізація, приватизація, регіональна й галузева політика). Розвиток кластерів також вимагає наявності спільних інтересів й готовності учасників кластеру до співпраці. Успішні кластери характеризуються спільними викликами й можливостями (наприклад, технологіями й маркетингом), а також різноманітними формальними й неформальними відносинами, заснованими на діалозі й довірі.

ІТ-сектор також має міцні міжнародні зв'язки, а інструменти підтримки кластерів, засновані на розбудові співпраці між учасниками, мають потенціал для зміцнення зв'язків й сприяння виходу вітчизняних компаній на глобальні ринки за межами національних кордонів. Загалом, за оцінками експертів, в українському ІТ-секторі працює близько 80 000 фахівців, і очікується, що до 2025 року ця цифра сягне 180 000. У 2015 році більшу частину доходу ІТ-сектору, що оцінюється в 2,6 млрд доларів США, згенерували іноземні інвестори. Значна частина доходів ІТ-сектору, що оцінюється в 2,6 млрд доларів США, генерується з іноземних джерел. На думку експертів, сектор має великий потенціал для подальшого збільшення експортних надходжень. Приклад львівського ІТ-кластеру «ІТ-VRO» показує, що кластери можуть успішно розвиватися в українському контексті й сприяти налагодженню транскордонних обмінів. Львівський ІТ-кластер «ІТ-ВРО» був створений у 2011 році на основі стратегії міста щодо підвищення його конкурентоспроможності.

Наразі членами кластеру є 45 156 компаній, в яких працює 8 000 осіб, місцеві університети й державні установи; у жовтні 2013 року до Львівського ІТ VRO кластеру приєдналися Східний кластер ІКТ (Wschodni Klaster ICT) у Любліні й Кластер бізнес-послуг у Катовіце, між якими було підписано угоду про співпрацю. Предметом угоди є налагодження співпраці між кластерами у реалізації спільних проектів у сферах навчання, маркетингу, інновацій,

досліджень, підтримки бізнесу, міжнародних проектів, кластеризації й спільного нетворкінгу в обох країнах. Згідно з угодою, кластери розділили відповідальність за майбутні спільні проекти [158]. У 2021 році Львівський ІТ кластер VRO й Східний ІКТ кластер взяли на себе зобов'язання підтримувати проекти, спрямовані на покращення процесу перетину кордону для працівників українських компаній, які ведуть бізнес з польськими клієнтами, підтримувати переїзд компаній кластерів до Польщі і навпаки, а також створювати спільні навчальні ініціативи, Львівський ІТ кластер також створив представництво в Польщі й підтримував компанії-члени кластеру у відкритті офісів у країнах-членах ЄС [159].

Водночас нестача кваліфікованих робітників і фахівців є серйозною проблемою, яка може бути вирішена в рамках програм підтримки регіональних і транскордонних кластерів. Ключовим викликом у цьому контексті є збереження відповідних знань і досвіду й забезпечення доступу на ринок достатньої кількості нових кваліфікованих кадрів. З точки зору інноваційного потенціалу, ІТ-сектор пропонує сприятливі умови, враховуючи процес модернізації, що відбувається завдяки аутсорсингу через надання ІТ-рішень й їх дифузії в інші сектори. Підтримка таких транснаціональних кластерів може бути спрямована, наприклад, на зміцнення зв'язків між компаніями й університетами (науково-дослідними установами), а також на створення регіональних екосистем, включаючи інкубатори й акселератори.

Моделі сталого фінансування транснаціональних кластерів повинні включати: а) ключове бюджетне фінансування (наприклад, від національних і міжнародних установ й організацій), б) отримані доходи (наприклад, від послуг, таких як членські внески, участь у виставках), в) фінансування третіх сторін (наприклад, інвестиційні проекти приватного сектору, міжнародні або національні дослідницькі програми).

Тому Кабміністрів України варто звернути увагу на створення й розвиток таких структур й участь вітчизняних підприємств у процесі кластеризації, особливо транскордонної. Для України транскордонна

кластеризація є одним із шляхів подолання затяжної економічної кризи, виходу вітчизняних виробників на транскордонні міжнародні ринки й запобігання масової міграції українських громадян до країн-членів ЄС у разі «відкритих кордонів» [160]. Організаційно-правове забезпечення функціонування транскордонних індустріальних парків у прикордонних регіонах України також потребує суттєвого вдосконалення. Передусім це стосується спрощення регуляторних процедур, окреслення механізмів впливу місцевих органів влади на інфраструктуру й розвиток індустріальних парків, визначення способів взаємодії з місцевими органами влади сусідніх країн, визначення пріоритетів державно-приватного партнерства при реалізації проектів будівництва транскордонних індустріальних й технічних парків тощо. Закон України № 5018-VI від 21 червня 2012 року «Про індустріальні парки», який є ключовим національним законом щодо створення індустріальних парків (у тому числі транскордонних), містить низку невирішених питань, пов'язаних з регулюванням розвитку індустріальних і технічних парків й промислових зон у транскордонних регіонах. Так, на думку багатьох експертів, закон містить низку лазівок для лобістів, які мають можливість обходити податковий кодекс й отримувати надмірні пільги за підтримки державного бюджету.

Ще одним небезпечним аспектом європейської практики функціонування технологічних й індустріальних парків і промислових зон є те, що вони можуть пропонувати значні вигоди потенційним учасникам. Адже ключовим мотивом створення таких утворень у розвинених країнах є зниження трансакційних витрат, пов'язаних зі створенням й реалізацією інвестиційних проектів для інноваційного розвитку економіки або вирішенням проблем депресивних територій. Крім того, чинне законодавство не повинно де-факто обмежувати організаційно-правові форми стимулювання інноваційно-інвестиційних процесів у транскордонному просторі шляхом надання спеціального преференційного режиму вищезазначеним суб'єктам. Адже, окрім них, фінансування транскордонних

інвестиційних й інноваційних проектів може також здійснюватися в рамках транскордонних центрів трансферу технологій, двосторонніх інвестиційних агентств, індустріальних й логістичних зон тощо. Ефективність індустріальних парків у прикордонних регіонах України може бути знижена частково через недостатній обсяг компетенції місцевих органів влади й низьку фінансову спроможність регіональних і місцевих адміністративних органів. Експерти зазначають, що місцеві органи влади можуть адмініструвати лише земельний податок й податок на доходи фізичних осіб, що суттєво обмежує їхню здатність залучати інвесторів до індустріальних парків. Більше того, закон дозволяє лише 3% зниження орендної плати, що означає, що будь-який підприємець може знайти землю за межами індустріальної зони.

Висновки до розділу

1. Незважаючи на значний рівень фінансової підтримки з боку європейських інституцій, держав-членів Євросоюзу й інших міжнародних інституцій, транскордонні проекти, що спрямовані на значне сприяння соціально-економічному розвитку, в результаті не призвели до суттєвого розгортання транскордонного співробітництва України із сусідніми державами. Значна частина меморандумів про взаєморозуміння й угод, підписаних на регіональному рівні, на практиці мають декларативний характер і не несуть суттєвого впливу на покращення рівня соціально-економічного розвитку прикордонних регіонів. На основі здійсненого аналізу були визначені такі організаційні й інституційні напрямки посилення соціально-економічної ефективності транскордонного співробітництва України, як підвищення якості послуг для прикордонного руху, спрощення митних процедур, імплементація імпортно-експортних операцій до стандартів Євросоюзу; заходи із боротьби з неформальністю у тпроцесах ранскордонної торгівлі; стимулювання процесів створення прикордонних логістично-торговельних центрів; усунення адміністративних бар'єрів й

покращення стану інвестиційного клімату; податкові стимули для суб'єктів МСП; фінансування програм й адміністративна децентралізація транскордонного співробітництва; спільне фінансування проектів транскордонного співробітництва; посилення рівня контролю за використанням фінансових ресурсів на розвиток процесів ТКС; покращення інформаційного забезпечення реалізації ТКС; розвиток транспортно-логістичної інфраструктури у прикордонних регіонах; подолання існуючих стереотипів й негативних історичних досвідів місцевого населення.

2. Сьогодні транскордонні кластери на практиці здійснюють сприяння процесам регіонального економічного розвитку, і тому необхідно реалізувати національну програму формування й розвитку кластерів в Україні. Така програма може ґрунтуватись суто на цільовому підході до зміцнення й розбудови інституційної спроможності структури управління кластерами на обласному рівні. Інституційні й організаційні рамки управління кластерами повинні реалізовувати об'єднання зацікавлених сторін з державного, приватного й академічного секторів для надання такого спектру послуг, як розвиток бізнесу й консультивання, підтримка інновацій й підприємництва, а також розвиток відповідних інфраструктури й навичок. Окрім того, програма повинна містити чіткі механізми та інструменти оперативного моніторингу й координації для формування синергії між регіональними кластерами. Комплексна програма може розпочатися із підтримки обмеженої чисельності пілотних кластерів. Це в результаті дасть швидкий ефект, підвищить рівень обізнаності і накопичить практичний досвід як на центральному, так і на місцевому рівнях, що є необхідною умовою для реалізації більш масштабних програм.

ВИСНОВКИ

1. Стратегічною метою ТКС є реалізація структурної трансформації, що включає зміну моделі соціально-економічного розвитку прикордонних областей, що беруть участь у процесах співпраці, впровадження принципів децентралізації й субсидіарності, розвиток громадянського суспільства, запровадження ефективних управлінських практик, реалізацію програм транскордонного співробітництва з ефективним використанням усіх фінансових ресурсів програми допомоги ТКС.

2. У кваліфікаційній роботі представлено функціональну й компонентну структуру соціально-економічного розвитку транскордонних регіонів за трирівневою ієрархічною схемою. Місцеві та національні органи влади, а також міжнародні інституції забезпечують створення договірної й нормативно-правової бази співробітництва; транскордонні кластери, виконавчі органи ТКС, промислові зони й індустріальні парки формують мережі співробітництва, реалізують транскордонні проекти й на практиці сприяють безпосередній інтеграції визначених цілей співробітництва. Юридичні й фізичні особи, їх об'єднання, спільні підприємства й інші організації ТКС встановлюють при цьому прямі контакти.

3. Під соціально-економічною ефективністю транскордонного співробітництва доцільно розуміти певний рівень результативності, що виражається як співвідношення між корисними соціально-економічними результатами транскордонного співробітництва й витратами, що були використані для їх забезпечення. Як показав проведений аналіз, не існує єдиних методологічних підходів щодо визначення соціально-економічної ефективності ТКС, а ключові показники оцінювання не узгоджуються з офіційною статистикою; серйозним недоліком наукових досліджень ефективності ТКС є обмежене використання економетричного інструментарію й слабе застосування наукових порівняльних методів. З одного боку, Угода про асоціацію між Україною й Євросоюзом визначає роль транскордонного співробітництва як зменшення рівня впливу кордонів

як бар'єрів через зміцнення регіональних економічних зв'язків й ділового партнерства. З іншого боку, програми ТКС має чіткі регіональні фокуси на посиленні безпеки й ефективності кордонів, а спільна європейська політика сусідства розглядає Україну як сусіда по інший бік безпекового простору.

5. Порівняльний й системний аналіз соціально-економічного розвитку Львівської й Підкарпатської областей показує, що майже за всіма ключовими показниками польські регіони переважають українські. Найбільш розвинута мережа міжрегіонального співробітництва й транскордонного співробітництва в Україні знаходиться в Польщі. На українсько-польському кордоні діють два єврорегіони й три транскордонні кластери у соціальній, туристичній й науковій сферах. Щодо впливу форм транскордонного співробітництва на рівень соціально-економічного розвитку прикордонних регіонів Польщі й України, було представлено низку проектів транскордонного співробітництва, реалізованих українською стороною за фінансування Євросоюзу з метою покращання прикордонної інфраструктури й вирішення конкретних екологічних й соціальних питань. Однак на поточному етапі досягнуто лише спорадичних та несистемних успіхів, а впровадження ефективної моделі транскордонного співробітництва, яка б сприяла ефективнішому соціально-економічному розвитку прикордонних регіонів, ще поки не досягнуто.

6. Порівняльний регресійний аналіз ефективності ТКС між Львівською і Підкарпатською областями в рамках Львівсько-Підкарпатського транскордонного співробітництва за період 2014-2023 рр. показує, що коефіцієнт інтеграції (загальне середнє значення R2 індикатора) соціально-економічного розвитку за десятирічний період Львівсько-Підкарпатського транскордонного співробітництва становить 0,18. Незважаючи на те, що соціально-економічний розвиток транскордонних регіонів не є лише феноменом ТКС і не може бути повністю пояснений сам по собі, дослідження показує, що може відбуватися ефективна транскордонна конвергенція показників рівня соціально-економічного розвитку в Євросоюзі

(ВРП й рівень заробітної плати), а реалізація транскордонних проектів із сусідніми державами може мати позитивний вплив на зовнішню торгівлю, який виявляється незначним у випадку українського ТКС у всіх рядах даних.

7. На основі проведеного аналізу організаційними й інституційними напрямами підвищення соціально-економічної ефективності транскордонного співробітництва в Україні й регіонах держав-членів Євросоюзу є спрощення митних процедур, наближення імпоротно-експортних операцій й прикордонного руху до стандартів Євросоюзу, боротьба з тінізацією транскордонної торгівлі, формування прикордонних торговельно-логістичних центрів, покращення та стимулювання інвестиційного клімату й усунення адміністративних бар'єрів, податкові пільги для понад 190 малих і середніх підприємств.

9. Значного вдосконалення потребує організаційно-правове забезпечення нових форм організації ТКС в Україні, зокрема, суттєве спрощення окремих регуляторних процедур, забезпечення взаємодії з місцевими органами влади сусідніх регіонів й надання пріоритету державно-приватному партнерству в реалізації проектів. Зокрема, бажано спростити процедури митного й прикордонного контролю у транскордонних індустриальних парках й промислових зонах за участю прикордонних регіонів держав-членів Євросоюзу й України; на виконання Плану заходів з імплементації Угоди про асоціацію між Україною й ЄС, Загальнодержавної програми формування й розвитку кластерів в Україні бажано розробити й впровадити програми створення й підтримки технічних і індустриальних парків й промислових зон. Ця програма повинна слугувати моделлю для майбутніх ініціатив й забезпечити більш ефективний розподіл повноважень і відповідальності між державним і приватним секторами, а також між гілками влади. Пріоритет слід надати тестуванню програм розвитку кластерів, зокрема з залученням транскордонних партнерів, а також ІТ-сектору в західному прикордонному регіоні України й автомобілебудуванню.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Мікула Н. Транскордонне співробітництво України в контексті євроінтеграції: монографія. Київ: НІСД, 2023. 316 с.
2. Науменко С.В. Розвиток транскордонного співробітництва в системі забезпечення економічної безпеки України : дис. канд. ек. наук . Київ, 2017.
3. Європейська рамкова конвенція про транскордонне співробітництво між територіальними общинами або властями. Мадрид, 1990. URL: http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/995_16.
4. Луцишин Н. Розвиток і функціонування транскордонного об'єднання – єврорегіону «Буг». На шляху до Європи. Український досвід єврорегіонів. Київ, 2020. С. 77.
5. Студенніков І. Феномен єврорегіонів в контексті методології історико-регіональних досліджень. Історія України. Маловідомі імена, події, факти: зб. стат. Київ : НАН України, Ін-т історії України. 2023. Вип. 22–23. С. 195.
6. Кучинська Т. Н. Транскордонний регіон як форма соціокультурного простору: в пошуках когнітивної моделі дослідження. Сучасні проблеми науки. 2021. № 6. С. 297.
7. Мікула Н. Міжтериторіальне й транскордонне співробітництво: монографія. Львів : ІРД НАН України, 2022. 395 с.
8. Бутирська І.В. Місце транскордонного співробітництва в теорії регіональної економіки. Вісник Чернівецького торговельно-економічного інституту. Економічні науки. 2023. Вип. 1. С. 38-45.
9. Дергун В. А. Міжнародні економічні відносини. Підручник. Київ: Академкнига, 2023. 368 с.
10. Зборовська А. С. Транскордонне економічне співробітництво: сучасні виміри. Збірник наукових робіт за підсумками студентської наукової конференції минуле, сучасне, майбутнє. Одеса: Атлант, 2021. Вип. 5. Т. 1. С. 20-26.

11. Lehner J.-P. Twelve Brief Notes on Transborder Regions in Europe. *Regional Contact*. 2019. №10. С. 291–292.
12. Мельник Л. Г. Основи стійкого розвитку: посібник для післядипломної освіти. Суми: ВТД «Університетська книга». 2020. 383 с.
13. Мікула Н. А., Толкованов В. В. Транскордонне співробітництво: посібник. Київ: Крамар, 2021. 259 с.
14. Blatter J. Political co-operation in cross-border regions: two explanatory approaches. URL: <http://www-sre.wu.ac.at/ersa/h147.pdf>.
15. Інструмент європейського сусідства й партнерства. Транскордонне співробітництво: Стратегічний документ 2017-2023. URL: http://www.rac.org.ua/enpi_cross-border_cooperation_ukr.doc.
16. Додатковий протокол до Європейської рамкової конвенції про транскордонне співробітництво між територіальними общинами або властями. Страсбург, 2015. URL: http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/994_99.
17. Мікула Н. Єврорегіони: досвід й перспективи. Львів: ІРД НАН України, 2020. 222 с.
18. Кіш Є. Транскордонне співробітництво і регіональна політика Європейського Союзу. На шляху до Європи. Український досвід єврорегіонів. Київ: Логос, 2020. С.14-17.
19. Ястшембська В. Роль єврорегіонів і транскордонного співробітництва у процесі європейської інтеграції. URL: http://www.univ.rzeszow.pl/nauka/konferencje/rl_most/ukr/09-Jastrzebska.pdf.
20. Протокол N 3 до Європейської рамкової конвенції про транскордонне співробітництво між територіальними общинами або властями стосовно об'єднань єврорегіонального співробітництва (ОСС). Рада Європи, 2019. URL: http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/994_97.
21. Мокій А.І. Регіонально-секторальна модель зовнішньоекономічної інтеграції: передумови і стратегія реалізації : монографія. Львів: оопосвіта. 1999. 346 с.

22. Угода про асоціацію між Україною, з однієї сторони, й Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони. 2014. URL: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/84_011.

23. Маркович В.В. Транскордонна регіонально-секторальна інтеграція в умовах України. Соціально-економічні проблеми сучасного періоду України. Суспільно-економічні аспекти транскордонної співпраці України і Польщі: збірник наукових праць. Львів: НАН України. Ін-т регіональних досліджень. 2021. Вип. 2 (106). С.179-189.

24. Зелінська Т.З. Регіональні транскордонні кластери як форми сучасних систем управління в реальному секторі економіки. Вісник науки, 2019. №16. С.12-18.

25. Журба І.Є. Трансформація системи транскордонного співробітництва країн Центральної й Східної Європи в умовах розширеного Європейського Союзу : автореф. дис. ... д-ра екон. наук: Київ. 2023. 35 с.

26. Механізми й інструменти використання переваг інтеррегіонального й транскордонного співробітництва у підвищенні конкурентоспроможності західних регіонів України. Регіональний філіал Національного інституту стратегічних досліджень. Львів, 2021. URL: <http://www.niss.gov.ua/98.pdf>.

27. Закон України «Про індустриальні парки» № 5018-VI від 20.12.2015 р. Київ, 2015. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/501-17>.

28. Кривоус В.Б. Зони високих технологій в системі інноваційного розвитку ЄС й України. URL: http://econindustry.org/arhiv/st_33_18.pdf.

29. Молдован О. Щодо механізмів запровадження індустриальних парків в Україні (Аналітична записка. Національний інститут стратегічних досліджень). URL: <http://www.niss.gov.ua/articles/509>.

30. Гоблик В.В., Слава С.С. Транскордонні промислові парки в економічному розвитку регіону. Науковий вісник Ужгородського університету : збірник наукових праць. Ужгород : УжНУ. 2023. Вип. 3(40). С. 165–170.

31. Ісакова Н. Перспективи розвитку підприємництва і транскордонне співробітництво: аналіз взаємовпливу. Соціологія і маркетинг. 2018. №2. С.151-166.
32. Середін В.Н. Перспектив розвитку транскордонних систем : автореферат дис. ... к. екон. наук. Черкаси, 2021. 27 с.
33. Черторижський В. Деякі особливості організації забезпечення процесу конвергенції на рівні транскордонного регіону. Вісник Львівського університету. Сер. : Міжнародні відносини. 2021. Вип. 28. С. 185-193.
34. Мікула Н. Чинники конвергенції регіонів у транскордонному просторі України й ЄС (Аналітична записка. Національний інститут стратегічних досліджень). URL: <http://www.niss.gov.ua/articles/1310>.
35. Студенніков І. Транскордонне співробітництво як дзеркало регіональної політики в Україні. Економічний часопис – XXI. 2015. №1-2. С. 31.
36. Артьомов І.В. Європейська інтеграція України: стан, проблеми, перспективи: зб. наук. ст. Книга 2. Ужгород: ПП «АУТДОР-ШАРК». 2024. 452 с.
37. Корольчук Л.В. Економічна конвергенція регіонів як необхідна умова поглиблення процесів активізації транскордонного співробітництва. Економічний форум. 2022. № 3. С. 15–21.
38. Пила В.І., Чмир О.С. Спеціальні (вільні) економічні зони: теорія й практика. Навчальний посібник. Київ, 2018. 328 с.
39. Гакман С., Студенніков І. Транскордонна співпраця: блеф чи реальна користь для Буковини? Суть речей. 2021. URL: <http://www.bukinfo.com.ua/print?lid=1275>.
40. Маркович В.В. Сутність соціально-економічної ефективності транскордонного співробітництва. Економіка. Управління. Інновації. 2021. №1 (11). URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/eui_214_1_67.
41. Кіш Є. Проблеми транскордонного співробітництва України і Євросоюзу. Політичний менеджмент. Київ, 2020. № 5 (20). С. 131-144.

42. Baldwin R.E., Francois J.F., Portes E. et al. The costs and benefits of eastern enlargement: the impact on the EU and central Europe. *Economic Policy*. Apr. 2017. Vol. 12, No. 24. Pp. 125-176.

43. Сорока М.П. Інструменти підвищення ефективності транскордонного співробітництва регіонів України. Державне управління: удосконалення й розвиток. 2021. № 11. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Duur_2021_11_5.

44. Постанова Кабінету Міністрів України «Деякі питання розвитку транскордонного співробітництва й єврорегіонів» №587 від 29.04.2002 р. Київ, 2022. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/57-2002-п>.

45. Лютак О.М. Регіональна політика транскордонного співробітництва в умовах реалізації євроінтеграційного курсу України: автореф. дис... к.-та екон. наук. Луцьк, 2018.

46. Капелюшніков Р.І. Генеза соціально-економічного розвитку. 2020. URL: <http://www.libertarium.ua/79710>.

47. Яковенко О.Н. Соціально-економічні аспекти регіонального транскордонного співробітництва : дис. ... кандидата економ. наук. Київ, 2022. 211 с.

48. Маркович В.В. Методичні підходи до дослідження соціально-економічної ефективності транскордонного співробітництва. *Регіональна економіка*. 2019. №1. С. 136-144.

49. Постанова Кабінету Міністрів України «Про затвердження Положення про порядок проведення конкурсного відбору проектів (програм) транскордонного співробітництва, які можуть бути включені до державної програми розвитку транскордонного співробітництва» №339 від 11.05.2005 р. Київ, 2015. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/339-2005-п>.

50. Межевич Н.М. Регіональна економічна політика ЄС : дис. ... д-ра екон. наук. Київ, 2020.

51. Корольчук Л. В. Активізація транскордонного співробітництва регіонів : дис. на здобуття наук. ступеня канд. екон. наук. Луцьк, 2018. 203 с .

52. Терещенко Т.В. Методичні підходи до оцінки результатів транскордонного співробітництва прикордонних регіонів України. Вісник Хмельницького інституту регіонального управління й права. Хмельницький, 2021. № 6. С. 406-409.

53. Чинники розвитку транскордонного співробітництва регіону (Аналітична записка. Національний інститут стратегічних досліджень). 2023. URL: <http://old.niss.gov.ua/Monitor/November9/12.htm>.

54. Школа І.М., Короп Б.М. Методичні підходи до оцінки ефективності транскордонного співробітництва. Збірник наукових праць Буковинського університету. Серія «Економічні науки». Чернівці, 2020. Вип. 6. С. 199-208.

55. Інститут регіональних досліджень НАН України. Соціально-економічні проблеми сучасного періоду України. Регіональна конвергенція й транскордонні ринки : збірник наукових праць. Львів, 2021. Вип. 5(91). 385 с.

56. Рогова О.В. Моделювання результативності єврорегіонального співробітництва задля коригування темпів економічного зростання. Ефективна економіка. 2019. №3. URL: http://nbuv.gov.ua/efek_2019_3_48.

57. Калат Я.Я. Вплив єврорегіонального співробітництва на розвиток прикордонних регіонів України. Регіональна економіка. Львів, 2021. №3. С. 109-115.

58. Студенніков І.В. Транскордонне співробітництво й його місце в регіональному розвитку. Регіональна політика в країнах Європи: уроки для України. Київ : Логос, 2020. С. 138-167.

59. Осадца І.С. Транскордонне співробітництво як складова частина європейської інтеграції країни. Науковий вісник Волинського національного університету імені Лесі Українки. Луцьк, 2019. №4. С. 48-53.

60. Їжак О. Принципи субсидіарності ЄС і межі його застосування в Україні URL: <http://www.db.niss.gov.ua/docs/polmil/184.htm>.

61. Писаренко С.М. Євроінтеграційні засади транскордонного співробітництва України. Соціально-економічні проблеми сучасного періоду України : збірник наукових праць. Львів, 2014. Вип. 2. С. 27-34.

62. Макогон Ю.В., Ляшенко В.И. Форми і напрями міжрегіонального транскордонного співробітництва: монографія. Донецьк: Схід, 2003. 541 с.
63. Кузнецов А.В. Перспективи єврорегіонів у контексті реалізації інноваційної політики ЄС. Чорноморський вісник. Одеса, 2019. № 2. С. 49–57.
64. Урбан О.А. Транскордонне співробітництво як чинник прискорення європейської інтеграції. Гуманітарний вісник Запорізької державної інженерної академії. Запоріжжя, 2016. Вип. 25. С. 56-61.
65. European Commission. Regional Policy. URL: http://ec.europa.eu/cooperation/index_en.htm.
66. Підсумки засідання Ради міністрів закордонних справ ЄС 14 червня 2024 року. URL: http://www.consilium.europa.eu/ueDocs/cms_Data/docs/pressData/fr/gena/81188.pdf.
67. Раздорожний Є., Шинкарук К. ЄС-Україна: економічні наслідки й перспективи Європейської Політики Сусідства (ЄПС). URL: http://www.boell.org.ua/downloads/IER_Report_final.pdf.
68. Представництво Європейського Союзу в Україні. Східне партнерство. URL: http://eeas.europa.eu/delegations/ukraine/eu_ukraine/eastern_partnership/eastern_partnership_uk.htm.
69. Програма транскордонного співробітництва Польща- Україна 2017-2023. URL: http://www.pl-by-ua.eu/upload/ua/PL-UA_ukr.pdf.
70. Представництво Європейського Союзу в Україні. Фінансова підтримка ЄС для України. URL: http://eeas.europa.eu/delegations/ukraine/eu_ukraine/tech_financial_cooperation/index_uk.htm.
71. Сидорук М.В. Перспективи змін механізмів підтримки транскордонного співробітництва в рамках Європейської політики сусідства впродовж 2019 –2025 рр. Соціально-економічні проблеми сучасного періоду України : збірник наукових праць. Львів, 2019. Вип. 4 (102). С. 399–406.

72. Польща: «Східне партнерство» зазнало краху. Корреспондент.net. Київ, 2018. URL: <http://ua.korrespondent.net/ukraine/politics/362235-polscha-skhidnepartnerstvo-zaznalo-krakhu>.

73. Заблудська І.В., Канцурова К.В. Європейський досвід транскордонного співробітництва й його використання в Україні. Наукові праці Сумського національного технічного університету. Сер. : Економічна. 2023. №5. С. 25-29.

74. Студенніков І. Транскордонне співробітництво й його роль в процесі європейської інтеграції України. Міжнародні зв'язки України: наукові пошуки і знахідки : Міжвідомчий збірник наукових праць. Київ, 2020. Вип. 15. Список використаних джерел до розділу 2

75. Рішення Львівської обласної ради «Про затвердження Регіональної програми з міжнародного і транскордонного співробітництва, європейської інтеграції на 2020-2025 роки» №1327 від 17.03.2019 р. Львів, 2019. URL: <http://www.oblrada.lviv.ua/proekt/Rishennya/13527.doc>.

76. Інститут регіональних досліджень імені М.І. Долишнього НАН України. Розвиток транскордонного співробітництва: науково-аналітична доповідь : серія «Проблеми регіонального розвитку». Львів, 2022. 125 с.

77. Кавалко Б., Міщук А. Польсько-українське прикордоння: середовище, суспільство, господарство. Замость, 2023. 210 с.

78. Алісова О.І. Суспільно-географічна оцінка конкурентоспроможності українсько-польського й польсько-німецького транскордонних регіонів : автореф. дис. ... канд. геогр. наук. Львів, 2014. 20 с.

79. Національний інститут стратегічних досліджень. Україна XXI століття. Стратегія реформ і суспільної консолідації. Київ, 2020. URL: <http://www.niss.gov.ua/articles/191>.

80. База даних Головного управління статистики у Львівській області . URL: http://database.ukrcensus.gov.ua/statbank_lviv/Dialog/statfile.asp?lang=1.

81. Główny Urząd Statystyczny. Bank Danych Lokalnych. URL: <https://bdl.stat.gov.pl/BDL/start>.

82. Васильців Т.Г., Борщевський В.В., Флейчук М.І. й ін. Пріоритети підвищення ефективності транскордонного співробітництва й зміцнення конкурентоспроможності підприємництва західних регіонів України. Львів: ПАІС, 2021. 168 с.

83. Україна й Польща: минуле, сьогодення, перспективи. Науковий часопис Інституту Польщі Волинського національного університету імені Лесі Українки . Луцьк. URL: <http://ukrpolnauka.wordpress.com>.

84. Організація економічної співпраці й розвитку (ОЕСР). Політика прямих іноземних інвестицій у Львівській області в Україні. 2023. URL: <https://www.oecd.org/cfe/leed/37068837.pdf>.

85. Артёмов І. В. Транскордонне співробітництво в євроінтеграційній стратегії України. Ужгород: Ліра. 2024.

86. Закон України «Про транскордонне співробітництво» №1861-IV від 24.06.2004 р. Київ, 2004. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1861-15>.

87. Міністерство економічного розвитку й торгівлі. Інформаційна довідка щодо реалізації в Україні програм прикордонного співробітництва Європейського інструменту сусідства й партнерства 2017–2023 років. URL: <http://www.me.gov.ua/Documents/Download?id=39415e39-eb8a-472b-9cb1-5391>.

88. European Commission. European Neighbourhood & Partnership Instrument. Ukraine: Country Strategy Paper 2017-2023. URL: https://eeas.europa.eu/enp/country/enpi_csp_ukraine_en.pdf.

89. Спільний технічний секретаріат Програми транскордонного співробітництва Польща-Україна на 2017-2023 роки. Набори проектів. URL: <http://www.pl-by-ua.eu/ua.25>.

90. Ткаленко С.І. Єврорегіон і економічне позиціонування України. Науковий вісник Дипломатичної академії України. Київ, 2021. Вип. 22(3). С. 122-128.

91. Асоціація органів місцевого самоврядування «Єврорегіон Карпати-Україна». Дослідження, аналітика. URL: <http://euroregionkarpaty.com.ua/2020-03-21-00-07-23.html>.

92. Угода про партнерство щодо створення наукового інформаційно-статистичного транскордонного кластеру «Інфостат Україна-Польща». URL: <http://www.lv.ukrstat.gov.ua/CBC/ua/news/2023/U.pdf>.

93. Спільний технічний секретаріат Програми транскордонного співробітництва Польща-Україна на 2017-2023 роки. У Луцьку підписали угоду про створення Польсько-українського транскордонного туристичного кластеру. URL: <http://www.pl-byua.eu/ua,news139>.

94. Східноєвропейський національний університет імені Лесі Українки. Транскордонний кластер інновацій створено! URL: <http://eenu.edu.ua/uk/articles/transkordonniy-klaster-innovaciy-stvoreno>.

95. Львівська торгово-промислова палата. Львів зустрічає Малопольщу! URL: <http://lcci.com.ua/lviv-zustrichaye-malopolshhu/>.

96. Знась І. У Львові створили Українсько-Польський університет транскордонного співробітництва. Zaxid.net. Львів, 2019. URL: http://zaxid.net/news/showNews.do?u_lvovi_stvorili_ukrayinskopolskiy_universitet_transkordonnogo_spivrobitnitstva&objectId=1321447.

97. Погляд. Українці у Польщі витрачають більше за німців. 2023. URL: <https://pogliad.ua/news/ukraine/ukrayinci-u-polschi-vitrachayut-123041>.

98. Тимечко І. Чинники еволюції прикордонної торгівлі. URL: http://cstei.lviv.ua/upload/pub/seminar/1215781729_22.ppt.

99. Мінаков І. Польсько-німецьке транскордонне співробітництво. URL: <http://www.mid.ru/bdomp/bull.nsf/b8c211ca1a623d7f432568e900412a30/b141fae949740364432568e4002f1afe!OpenDocument>.

100. Garsztecki S. Analyse: Der deutsch-polnische Grenzraum: Verflechtungszone oder anhaltende Asymmetrien? BPB. 2022. URL: <http://www.bpb.de/internationales/europa/polen/136040/analyse?p=all>.

101. Urząd Statystyczny w Zielonej Górze. Pogranicze polsko-niemieckie 2024 w liczbach. Zielona Góra, 2024. 24 p.

102. Bruttoinlandsprodukt von Brandenburg von 1991 bis 2023 (in Millionen Euro) URL: <http://de.statista.com/statistik/daten/studie/5042/>.

103. BRANDaktuell. Fachkräftesicherung in der Region Brandenburg/Lubuskie. 2022. URL: <http://www.lasa-brandenburg.de/brandaktuell/Fachkraeftesicherung-inder-Region-Brandenburg-Lubuskie.1607.0.html>.

104. Трофимчук А., Маркович В. Особливості розвитку транскордонної співпраці України з Європейським Союзом. Вісник Львівського університету. Серія: Міжнародні відносини. Львів, 2022. Вип. 30. С. 362-369

105. Arbeitnehmerentgelt je Arbeitnehmer in Brandenburg von 1991 bis 2023. URL: <http://de.statista.com/statistik/daten/studie/253202/umfrage/>.

106. Industrialspace.pl. Lubuskie Province as location. URL: http://www.industrialspace.pl/lubuskie-jako-lokalizacja_en.html.

107. Mission Opérationnelle Transfrontalière. Border: Germany-Poland. 2023. URL: <http://www.espaces-transfrontaliers.org/en/bdd-borders/frontiers/frontier/show/allemande-pologne/>.

108. Cross-border Cooperation Operational Programme between Poland (Lubuskie) and Germany (Brandenburg) for the period 2017-2023. URL: <http://www.rim-europa.eu/index.cfm?q=p.policy&n=13015>.

109. Program Operacyjny Współpracy Transgranicznej Polska (Województwo Lubuskie) – Brandenburgia 2007-2013 w ramach „Europejskiej Współpracy

Terytorialnej“. URL: <http://www.interreg.gov.pl/NR/rdonlyres/B7B50868-9ED1-459-A51A-E1D556123D60/47158/Programpl.pdf>.

110. Романов С. Єврорегіональне співробітництво країн ЦСЄ. Observer. URL: http://www.observer.materik.ru/observer/N08_00/8_07.HTM.

111. International Monetary Fund. German-Central European Supply Chain – Cluster Report. 2024. №13/263. URL: <https://www.imf.org/external/pubs/ft/scr/2024/cr13263.pdf>.

112. Institut für Leichtbau und Kunststofftechnik. Central European Composite Cluster. 2024. URL: <http://www.composite-cluster.eu/>.

113. Кіш Є. Б. Методологічні аспекти системи єврорегіонального співробітництва. Ефективність державного управління : зб. наук. праць. Львів, 2018. №1415.
114. Маркович В.В. Оцінка конвергенції прикордонних регіонів України у контексті європейської інтеграції. Економіка. Управління. Інновації : зб. наук. пр. Житомир, 2021. №1. URL: http://nbuv.gov.ua/j-pdf/eui_2021_1_37.pdf.
115. Григоренко А.В. Конвергенція економічного розвитку в умовах глобалізації. URL: <http://econf.ae.ua/pdf/2023/12/813.pdf>.
116. Катцоулі І. Ф., Капулас Н. Конвергенція в країнах-членах Євросони). Журнал європейської економіки. 2022. Том 11. №4. С. 465–479.
117. Криворучко М.Ю. Аналіз динаміки валового регіонального продукту на основі методології неокласичної теорії зростання. Бізнес Інформ. 2023. №2. С. 97-102. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/binf_2023_2_17.
118. Маркович В.В. Критерії соціально-економічної ефективності транскордонного співробітництва. Науковий вісник Буковинського державного фінансово-економічного університету. Економічні науки: збірник наукових праць. Вип. 27. Чернівці : Технодрук, 2024. С. 344-350.
119. Козуб В.П. Зростання ролі транскордонних ринків у розвитку прикордонного співробітництва. Інститут МЄВ (Київ, 8-12 квітня 2023). Київ, 2023. – URL: http://euroregion2023.blogspot.com/2023/04/blog-post_8594.html.
120. Кузьменко Л.В. Конвергенція ринку праці в країнах ЄС. Наукові праці Чорноморського державного університету імені Петра Могили комплексу «Києво-Могилянська академія»]. Сер. : Державне управління. Миколаїв, 2023. Т. 214, Вип. 202. С. 70-73.
121. Постанова Кабінету Міністрів України «Про затвердження Державної програми розвитку транскордонного співробітництва на 2021-2025 роки» №1088 від 01.12.2020 р. Київ, 2020. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/108-2010-п>.

122. Рожков Ю.В., Сазонова Т.С. Аналіз стану транскордонних регіональних інвестицій. Аудит і фінансовий аналіз. Київ, 2020. №2.

123. Короп Б.М. Зовнішня торгівля України з транскордонними партнерами. Ефективна економіка. 2023. №12. URL: <http://www.economy.nauka.com.ua/?op=1&z=26332>.

124. Дергаченко В.А. Гоекономіка України (теоретичні й прикладні основи) : моногр. Одеса, 2022. 244 с.

125. Мікула Н. Рекомендації щодо впровадження нових форм транскордонного співробітництва. Львів, 2020. 150 с.

Додаток А

Таблиця А.1

**Прямі іноземні інвестиції в Україну в межах транскордонного
співробітництва**

Країна	Обсяг ПІІ в Україну (станом на 31.12.2023)	Основні ПІІ у прикордонних регіонах України	Основні сектори ПІІ
Польща	815,5 млн. дол. США	<ul style="list-style-type: none"> • ТОВ «Снежка-Україна» (м. Яворів); • ТОВ «Кен-Пак» (м. Яворів); • ВАТ «Червоноградський завод металоконструкцій» (м. Червоноград); • ТОВ «Гроклін-Карпати» (м. Ужгород); • ПАТ «Кредобанк» (м. Львів); • ПАТ «Ідея Банк» (м. Львів) 	Промисловість (49%), фінансова діяльність (30%), оптова і роздрібна торгівля (12%).
Угорщина	796,0 млн. дол. США	<ul style="list-style-type: none"> • ТОВ «Шкала-Енерджі» (м. Тячів); • ТОВ «Форнетті-Закарпаття» (м. Свалява); • ЗАТ «Дунапак-Україна» (м. Ходорів, Львівська обл.); • ТОВ «АБО-Мікс» (м. Коломия, Івано-Франківська обл.) 	Фінансова діяльність (60,9%), промисловість (17,1%), інжиніринг та інші послуги (8,1%), транспорт та зв'язок (5,4%).
Словаччина	75,4 млн. дол. США	<ul style="list-style-type: none"> • ТОВ «Фем-Інвест» (м. Ужгород) • ТОВ «Самвер» (м. Перечин); • ТзОВ «Каслекс» (м. Ужгород); • ТОВ «Готель Ужгород» (м. Ужгород); • ТОВ «Росс-Україна» (м. Ужгород). 	Промисловість (39,7%), фінансова діяльність (19%), велико-гуртова та роздрібна торгівля (9%), транспорт та зв'язок (11%).
Румунія	21,7 млн. дол. США	<ul style="list-style-type: none"> • ТОВ «Ітеко ЛТД» (м. Коломия); • ТОВ «Колтуб» (м. Коломия); • ДП «Сінеко» (м. Коломия); • ТОВ «Габона-Коломия» (Коломийський р-н) 	Промисловість (38,2%); оптова та роздрібна торгівля (25,9%); транспорт та зв'язок (14,2%).

За: [92]